

**KONSTRUOIDUN TOIMINNAN KEHYSTÄMISEN STRA-
TEGIAT SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN TARINA- JA
KESKUSTELUAINEISTOSSA**

Kirsi Varttinen
Maisterintutkielma
Suomalainen viittomakieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Kirsi Varttinen	
Työn nimi Konstruoidun toiminnan kehystämisen strategiat suomalaisen viittomakielen tarina- ja keskusteluaineistossa	
Oppiaine Suomalainen viittomakieli	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 47
Tiivistelmä <p>Tutkielman tavoitteena on kuvata konstruoidun toiminnan (CA) kehystämisen (eli konstruoidun toiminnan edellä tapahtuvan referentin identifioimisen) strategioita suomalaisen viittomakielen tarina- ja keskusteluaineistossa. Koska varsinaista konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioihin keskittyvää tutkimusta ei ole suomalaisessa viittomakielessä aiemmin tehty, käytetään työn pohjana Cormierin, Smithin ja Zwetsin (2013) konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden luokittelua: vierekkäinen viittaus (NP CA), ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA) ja nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA), jossa kehystämistä ei tapahdu.</p> <p>Strategioiden yleistasoisen tarkastelun lisäksi niitä havainnoidaan myös viittojen välinen variaatio sekä tekstilajit huomioiden. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Millaisia strategioita konstruoidun toiminnan kehystämässä suomalaisessa viittomakielessä käytetään? 2. Kuinka strategiat jakautuvat tarina- ja keskusteluaineistossa sekä yksilöiden välillä?</p> <p>Tutkimusaineistona hyödynnetään ShowTell-projektin materiaalia, joka on otanta suomalaisen viittomakielen korpusaineistojen tarina- ja keskusteluosioista. Koska tekstilajin ja viittojan iän tiedetään vaikuttavan konstruoidun toiminnan käyttöön, vertailuun on valittu kaksi tekstilajia ja tutkimusjoukko on rajattu iän mukaan (30–50-vuotiaat). Kehystämisen strategiat on annotoitu ELAN-ohjelmalla ja analysoitu määrällisesti. Laadullista tutkimusta on hyödynnetty aineiston analyysissä ja tekstilajien vertailussa.</p> <p>Tulokset osoittavat, että kaikkia kolmea kehystämisen strategiaa esiintyy suomalaisessa viittomakielessä sekä tarina- että keskusteluaineistossa. Tarinoissa strategioita käytetään jokseenkin samankaltaisesti, kun keskustelukontekstissa variaatio viittojen välillä näyttäyty suurempana. Tulokset nostavat esiin kysymyksen siitä, mitä konstruoidun toiminnan kehystämisen viittomakielen kontekstissa lopulta tarkoittaa. Kehystämisen strategioiden tarkasteluun tulisikin jatkossa ottaa mukaan myös konstruoidun toiminnan aikana tapahtuvat referentiaalisuuden mahdollisuudet ja tehdä se viittomakielten kerroksellisuus, yksilölliset ilmaisutavat sekä vuorovaikutustilanne huomioiden. Viitottu kieli näyttää mahdollistavan sen, ettei konstruoidun toiminnan kehystämistä sen perinteisessä merkityksessä välttämättä aina tarvita.</p>	
Asiasanat Suomalainen viittomakieli, konstruoitu toiminta, kehystämisen strategiat	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto/ JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja Viittomakielinen tiivistelmä: https://m3.jyu.fi/jyumv/ohjelmat/hum/kivi/suomalainen-viittomakieli/pro-gradu-tutkielmien-tiivistelmat/pro-gradu-tutkielmat-s-o/varttinen-kirsi	

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty Faculty of Humanities and Social Sciences	Department Department of Language and Communication studies
Author Kirsi Varttinen	
Title The Strategies of framing constructed action in Finnish Sign Language narratives and conversational context	
Subject Finnish Sign Language	Level Master's thesis
Month and year Spring 2024	Number of pages 47
<p>Abstract</p> <p>This Master's thesis examines the strategies of framing constructed action (CA) – i.e. identifying the referent prior to the constructed action – in Finnish Sign Language (FinSL) narratives and conversational context. Since the strategies of framing constructed action have not been previously studied in Finnish Sign Language, the classification of referencing is based on the work of Cormier, Smith & Zwets (2013): contiguous reference (NP CA), non-contiguous reference (NP...CA) and omission of nominal phrase (ZeroNP CA) where no framing occurs.</p> <p>In addition to the general analysis of the strategies, the variation between signers has also been observed. The research questions are: 1. What kind of strategies are used in framing constructed action in Finnish Sign Language? 2. How are the strategies distributed in narratives and conversational context and between the individuals?</p> <p>The research material is from the ShowTell-project, and it is a sample of the narrative and conversational context of the corpus material of Finnish Sign Language. Since the text genre and the age of the signer are known to affect the use of constructed action, two text types (narratives and conversations) have been selected for comparison. The group of signers has also been constrained by age (aged 30-50). The strategies of framing were annotated using the application ELAN and they were analyzed quantitatively. Qualitative method was used in the analysis of the data and the comparison of the text types.</p> <p>According to the results, all the three strategies of framing occur in Finnish Sign Language – both in narratives and in conversational context. In the narratives, strategies of framing are used somewhat similarly between the signers, while in the conversational context the variation appears to be higher. The results of this study raise the question: what the framing of constructed action in sign language ultimately means? In the future, the research of strategies of framing should also be extended to cover the possibilities of referentiality during constructed action, and also take the individuals and the situation of interaction into account. Signed language seems to make it possible that framing constructed action in its traditional sense is not necessarily always needed.</p>	
Keywords Finnish Sign Language, constructed action, strategies of framing	
Depository University of Jyväskylä/JYX - Digital archive	
Additional information Abstract in Sign Language: https://m3.jyu.fi/jyumv/ohjelmat/hum/kivi/suomalainen-viittomakieli/pro-gradu-tutkielmien-tiivistelmat/pro-gradu-tutkielmat-s-o/varttinen-kirsi	

KUVIOT

KUVIO 1 Konstruoidun toiminnan asteet (kuvat a-c) sekä ei-esittävä ilmaus HUUTAA (kuva d). (Kuvan lähde Puupponen ym. 2022.)	5
KUVIO 2 Vierekkäinen viittaus (NP CA), jossa referentti MINÄ ilmipannaan (kuva a) välittömästi ennen konstruoidun toiminnan alkamista "vedin-autonoven-kiinni" (kuvat b ja c).	11
KUVIO 3 Ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA), jossa ilmipannun referentin HIRVI (kuva a) ja konstruoidun toiminnan laukkaa-peloissaan (kuva c) väliin sijoittuu predikaatti PELÄSTYÄ (kuva b).....	12
KUVIO 4 Nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA), jossa viittoja ei ennen konstruoidun toiminnan alkamista (kuva f) ilmipane tekijää nominaalilausekkeella.	13
KUVIO 5 Valmiit annotaatiot ELAN-ohjelmassa.....	15
KUVIO 6 ELAN-ohjelmaan tässä tutkimuksessa lisätyt kehystämisen strategioiden annotointirivit.	17
KUVIO 7 Kehystämisen strategioiden jakautuminen koko aineistossa.	19
KUVIO 8 Kehystämisen strategiat suhteellisina osuuksina tekstilajikohtaisesti.	21
KUVIO 9 Kehystämisen strategioiden suhteelliset osuudet tarina-aineistossa viittojakohtaisesti.	22
KUVIO 10 Kehystämisen strategioiden suhteelliset osuudet keskusteluaineistossa viittojakohtaisesti.	22
KUVIO 11 Kehystämisen strategioiden määrä viittojakohtaisesti eri tekstilajeissa / minuutti.	23
KUVIO 12 Kehystämätön ZeroNP CA ilmaus, jossa aiemmin ilmipannut referentit (lumiukko: kuvat a ja b, poika: kuvat c ja d), konteksti, sekä viittojan ilmaisu itsessään näyttävät riittävän viestimään vastaanottajalle, kenen toimintaa kulloinkin konstruoidaan.	26
KUVIO 13 Näkymätön surrogaatti, jossa kaksikäteisesti tuotettu predikaatti toimii referentiaalisena ja kertoo aiemmin ilmipannut referentit (ZeroNP CA).	26
KUVIO 14 Body partitioning, jossa kumpaakaan referenttiä ei ennen konstruointua toimintaa ilmipanna (ZeroNP CA).....	27
KUVIO 15 De-leksikaalistunut viittoma HIRVI osana konstruoidun toiminnan esiintymää.....	27

KUVIO 16 Impersonaalinen osoitus kehystämättömän konstruoidun toiminnan (ZeroNP CA) aikana.....	28
KUVIO 17 Konstruoitu toiminta kehystettynä ei-vierekkäisellä viittauksella (NP...CA), jossa rakenteessa mahdollinen viite kielikontaktista (kuva b).	29
KUVIO 18 Vain referentti POIKA (kuva a) on ilmipantu, mutta konstruoidun toiminnan aikana kuvataan myös toinen referentti HIRVI (kuvat b ja c). Ilmaisua ei voitu luokitella kuuluvaksi tiettyyn kehystämisen kategoriaan.	30

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Kehystämisen strategioista käytetyt termit.	13
TAULUKKO 2 Kehystämisen strategiat frekvensseinä viittojakohtaisesti eri tekstilajeissa.	20

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KONSTRUOITU TOIMINTA JA SEN KEHYSTÄMISEN STRATEGIAT	3
2.1	Viittomakielet ja konstruoitu toiminta.....	3
2.2	Konstruoidun toiminnan kehystäminen	8
2.3	Kehystämisen strategiat (Cormier ym. 2013 mukaan)	11
2.3.1	Vierekkäinen viittaus (NP CA).....	11
2.3.2	Ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA)	11
2.3.3	Nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA).....	12
3	TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT	14
3.1	Aineisto.....	14
3.2	Konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden annotoiminen.....	16
3.3	Aineiston analyysi.....	17
4	TULOKSET	19
4.1	Tekstilajikohtaiset tulokset	20
4.2	Viittojen välinen variaatio	21
4.2.1	Nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA).....	23
4.2.2	Vierekkäinen viittaus (NP CA).....	24
4.2.3	Ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA)	24
4.2.4	Epäselvät tai vaikeasti luokiteltavat esiintymät.....	25
4.3	Laadullisia havaintoja tutkimusaineistosta.....	25
4.3.1	Kehystämätön konstruoitu toiminta (ZeroNP CA).....	25
4.3.2	Kehystetty konstruoitu toiminta (NP CA + NP...CA).....	28
4.3.3	Eksplisiittinen, mutta vaikea luokitella.....	29
5	POHDINTA.....	31
5.1	Tarina-aineisto	32
5.2	Keskusteluaineisto	35
5.3	Kehystämisen strategioista yleensä.....	38
5.4	Työn validiteetti ja reliabiliteetti	39
6	LOPUKSI.....	42
	LÄHTEET	45

1 JOHDANTO

Kommunikaatio alkaa, kun ensimmäinen ilmaus tuotetaan. Kokonaisuus muodostuu vähitellen vuorovaikuttajien kielellisistä valinnoista ja niiden aikaansaamista tulkinnoista. (Winston & Roy 2015: 97.) Keskustelun aikana vastaanottajan huomio suunnataan tiettyihin kohteisiin, referenttejä luodaan ja asioita käsitteellistetään (Hodge, Ferrara & Anible 2019: 33). On kyseessä sitten ihminen, asia tai aika, viittaaminen tehdään leksikaalisin ja gesturaalisin keinoin (Ferrara, Anible, Hodge, Jantunen, Leeson, Mesch & Nilsson 2023: 592). Viittauskeinoja on monia ja valinta näiden välillä tapahtuu sen mukaan, mikä sopii kulloiseenkin viestintätilanteeseen parhaiten. Tähän vaikuttavat muun muassa kommunikaatioon osallistujat ja heidän keskinäiset suhteensa, sekä kommunikaation tarkoitus. (Enfield 2013: 434; Hodge, Barth & Reed 2023: 85.) Fyysisen tilan lisäksi se, millaisia kehollisia resursseja, tarpeita ja motivaatioita vuorovaikuttajilla kulloinkin on, vaikuttaa valittuihin viittauskeinoihin. Myös sosiohistoriallisilla taustoilla ja kontekstilla on merkitystä siihen, millaisia kielellisiä valintoja tehdään ja millaisia viittaustapoja ihmisiin, asioihin, toimintoihin ja niiden välisiin suhteisiin käytetään. (Ferrara ym. 2023: 592; Puupponen, Hodge, Anible, Salonen, Wainio, Keränen, Hernández, Jantunen tulossa: 3.)

Viitottujen kielten visuaalis-spatiaalinen rakenne mahdollistaa ainutlaatuiset ja kerrokselliset ilmaisutavat. Yhtenä esimerkkinä näistä toimii konstruoitu toiminta (engl. constructed action, CA), jossa viittoja näyttelee elepohjaisesti puheenaiheena olevan referentin toimintaa ja värittää ilmaisuaan oman kokemuksensa, näkemyksensä ja tuntemuksensa mukaan (Jantunen 2018: 116, Hodge ym. 2019: 36). Kun ennen konstruoitua toimintaa referentti identifioidaan, puhutaan kehystämisestä (engl. framing). Kehystäminen on keino kertoa vastaanottajalle, kenen tai minkä toimintaa tai ilmaisua seuraavaksi konstruoidaan. (Cormier, Smith & Zwets 2013: 119, 134.)

Vaikka konstruoitua toimintaa on tutkittu monissa eri viittomakielissä (esim. Ferrara & Johnston 2014; Cormier, Smith & Sevcikova 2015; Jantunen 2017), ei sen kehystämisen strategioita ei ole tarkasteltu kovin kattavasti. Tähänastiset kehystämisen strategioihin tai referentin kuljettamiseen keskittyneet tutkimukset (Cormier ym. 2013; Hodge ym. 2019, Ferrara ym. 2023) ovat lisäksi tarkastelleet vain tarina-aineistoa, eikä tekstilajeja vertailevaa tutkimusta ole aiheesta juurikaan tehty. Myös suomalaisessa viittomakielessä (FinSL) konstruoitua toimintaa on tutkittu (ja tutkitaan parhaillaan)

monesta näkökulmasta (esim. Jantunen 2017; Jantunen, De Weerd, Burger, Puupponen 2020; Puupponen, Kanto, Wainio, & Jantunen 2022; Puupponen & Kanto 2024). Varsinaista konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioihin keskittyvää tutkimusta ei suomalaisen viittomakielen kontekstissa ole kuitenkaan aikaisemmin tehty. Tästä syystä tämän maisterintyön pohjana käytetään Cormierin, Smithin ja Zwetsin (2013) kehittämää konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden luokittelua (luku 2.3). Erona Cormierin ja työryhmän (2013) tutkimukseen tässä maisterintutkielmassa otetaan vertailuun kaksi tekstilajia: tarinat ja keskustelu. Näin saadut tulokset antavat konstruoidun toiminnan kehystämisen keinojen lisäksi tietoa myös siitä, vaikuttaako tekstilaji siihen, millaisia viittaustapoja referenttiin suomalaisessa viittomakielessä konstruoidun toiminnan edellä valitaan. Tutkimusaineistona hyödynnetään ShowTell-projektissa (Showing and telling in Finnish Sign Language, 2023) käytettyä konstruoidun toiminnan tutkimuksen materiaalia, joka on otanta suomalaisen viittomakielen korpusaineistojen tarina- ja keskusteluaineistoista.

Koska varsinaista konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioihin keskittyvää tutkimusta ei suomalaisessa viittomakielessä ole tehty, muodostuvat tutkimuskysymyksiksi:

1. Millaisia strategioita konstruoidun toiminnan kehystämisessä suomalaisessa viittomakielessä käytetään?
2. Kuinka strategiat jakautuvat tarina- ja keskusteluaineistossa sekä yksilöiden välillä?

Tutkielman tavoitteena on kuvata konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioita suomalaisessa viittomakielessä ja tarkastella, mitkä asiat vaikuttavat siihen, millaisia kehystämisen keinoja ilmaisuun valitaan. Strategioiden yleistason tarkastelun lisäksi niitä havainnoidaan myös tekstilajit ja viittojen välinen variaatio, sekä konstruoidun toiminnan hämärärajaisuus huomioiden.

2 KONSTRUOITU TOIMINTA JA SEN KEHYSTÄMISEN STRATEGIAT

2.1 Viittomakielet ja konstruoitu toiminta

Viittomakielet tuotetaan ja vastaanotetaan visuaalisesti. Käsiä, kasvoja ja vartaloa käytetään artikulaattoreina ja ilmaisu luodaan näkyvään muotoon. (Frederiksen 2019: 4; Puupponen 2019: 13.) Viitotut kielet eivät koostu pelkistä yksittäisistä käsillä tuotetuista viittomista, vaan ei-manuaaliset elementit (pää, kädet, kasvot, vartalo, jne.) ovat olennainen osa viestiä (Puupponen 2019: 13). Viittomakielten tutkimuksen alkuaikoina vallalla ollut tarve osoittaa viitottujen kielten olevan puhuttujen kielten tapaan tarkkarajaisia ja vahvasti konventionaalisia, on väistymässä sen tulkinnan tieltä, että viittomakielet ovat tietyiltä osin vahvasti hämärärajoja, ja että epäkonventionaalisemmat kielen osat yhdistyvät ja sekoittuvat ilmaisussa konventionaalisempien kielen osien kanssa (Jantunen 2018: 109). Yhtenä erityisyytenä viittomakielille on se, että vaikiintuneempia viittomia on mahdollista muokata tilannekohtaisesti epäkonventionaalisempaan suuntaan, jolloin alun perin konventionaalisen viittoman tulkinta vaatii ympärilleen kontekstin. Tällöin puhutaan de-leksikaalistumisesta. Vastaavasti hämärärajoisempien viittomien muokkaaminen konventionaalisemmaksi on myös mahdollista. Tällöin kyse on tilanteisesta leksikaalistumisesta. Viittomien luokittelu ei siis ole kovin selkeärajaista, vaan sen voi kuvata jatkumona konventionaalisen ja epäkonventionaalisen välillä. (Jantunen 2018: 115.)

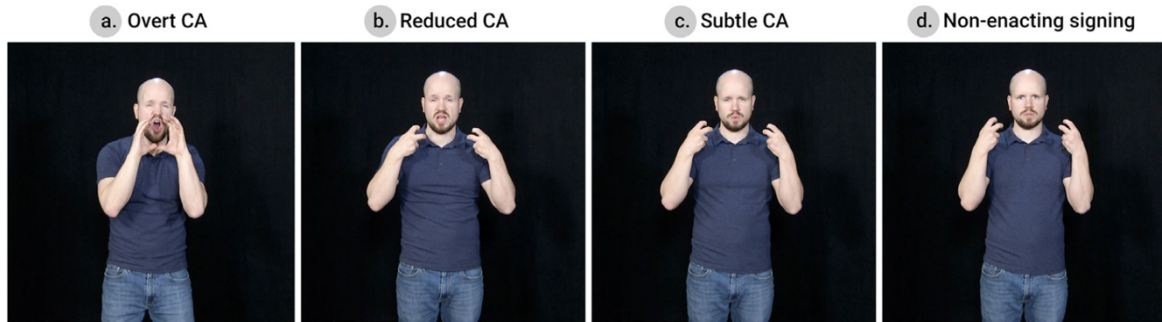
Esimerkkinä viittomakielten epäkonventionaalisista ilmiöistä toimii konstruoitu toiminta (engl. constructed action, CA). Siinä viittoja näyttelee elepohjaisesti puheenaiheena olevan referentin toimintaa (Metzger 1995: 256; Cormier ym. 2015: 167; Jantunen 2018: 116) ja värittää ilmaisuaan oman kokemuksensa, näkemyksensä, tulkintansa ja kulloisenkin kommunikaatiotarpeen mukaan (Hodge ym. 2019: 36).

Konstruoidun toiminnan aikana viittojan keho (kädet, kasvot, pää, vartalo) edustaa referentin kehoa ja sen liikkeitä (Ferrara ym 2023: 599; Puupponen 2019: 32). Tapahtumia ei siis vain kerrota ulkopuolisen silmin, vaan referentin toimintaa, ajatuksia ja tunteita näytetään omalla keholla (Jantunen 2017: 65).

Konstruoidun toiminnan käsitteen viittomakielten tutkimukseen toi Metzger (1995), joka lainasi puhuttujen kielten tutkimuskentältä Tannenin (1989) konstruoitu dialogi (engl. constructed dialogue) -termin. Voidakseen tutkia, kuinka referentin ilmaisuja, toimintaa ja tunteita ilmaistaan viittomakielissä, Metzger loi konstruoidun toiminnan käsitteen. (Cormier ym. 2015: 168.) Metzgerin mukaan konstruoidun toiminnan taustalla ei ole tarkka kopio hahmon toiminnan ja ilmaisujen kuvaamisesta, vaan kertoja konstruoi (rakentaa) tätä toimintaa oman tulkintansa perusteella. (Metzger 1995; Jantunen 2018: 116). Konstruoitu dialogi (sanomisen näyttäminen) ja konstruoitu toiminta on toisinaan eroteltu viittomakielten tutkimuksissa toisistaan erillisiksi ilmiöiksi, mutta selvää eroa puheen ja toiminnan esittämisen välillä ei kuitenkaan voida aina nähdä (Metzger 1995: 262; Cormier ym. 2015: 170). Tästä syystä esimerkiksi suomalaisen viittomakielen tutkimuksessa konstruoitua dialogia ja konstruoitua toimintaa ei ole eroteltu toisistaan, vaan sekä sanotun että tehdyn katsotaan kuuluvan konstruoidun toiminnan käsitteen alle (Jantunen 2018: 116; Jantunen ym. 2020: 75). Konstruoitu toiminta ei ole pelkästään viitottujen kielten ilmiö (Cormier ym. 2013: 121–122) sillä myös puhuttujen kielten kontekstissa lainaukset (quotations) voivat sisältää muutakin kuin puhutun toistoa. Kun puheella kuvataan, mitä joku toinen (tai itse) on sanonut tai tehnyt, ilmaus saattaa sisältää myös referentin ajatuksien, toiminnan ja tunteiden kuvailua. Tämä voidaan toteuttaa sanoin, äänin, ilmein ja elein. (Clark & Gerrik 1990: 769; Cormier ym. 2013: 121–122; Hodge ym. 2023: 86.)

Konstruoitua toimintaa on viittomakielissä tarkasteltu sekä kokonaisvaltaisena (Ferrara & Johnston 2014) että asteittaisena (Cormier ym. 2015) ilmiönä. Eroina edellä mainittujen välillä on se, että jälkimmäinen huomioi ilmaisussa käytettävät yhtäaikaiset artikulaattorit (pää, katse, kasvot, keho, kädet) ja jakaa konstruoidun toiminnan jatkumotyyillisesti niiden määrän mukaan eri asteisiin: heikkoon, osittaiseen tai vahvaan (engl. subtle, reduced ja overt) sen perusteella, kuinka vahvasti esitettävän roolin hahmossa kulloinkin ollaan. Heikossa konstruoidussa toiminnassa hyödynnetään leksikaalisia viittomia, ja tarinaa kuljetetaan suurelta osin kertojana. Ilmaisussa on kuitenkin mukana peruskerrontaa enemmän konstruoidun toiminnan elementtejä. Leksikaalisten viittomien määrä ja kertojan rooli vähenee sitä mukaa, mitä vahvemmassa konstruoidun toiminnan asteessa ja hahmon roolissa ollaan. Vahvassa konstruoidussa toiminnassa ei tyypillisesti leksikaalisia viittomia käytetä enää lainkaan ja kuvattavan hahmon roolissa ollaan täysin. Vahvan ja heikon konstruoidun toiminnan välissä on osittainen konstruoitu toiminta, jossa viittoja on sekä kertojan, että hahmon roolissa. (Cormier ym. 2015: 190; Jantunen 2018: 116–117; Puupponen ym. 2022: 19.) Kuviossa 1 voidaan nähdä konstruoidun toiminnan eri asteet (kuva lainattu Puupponen ym. 2022). Leksikaalista viittomaa HUUTAA (kuva d) muokataan konstruoidun

toiminnan asteiden mukaan heikosta konstruoidusta toiminnasta (kuva c), osittaisen konstruoidun toiminnan (kuva b) kautta vahvaan konstruoituun toimintaan (kuva a). Kuvasarjassa nähdään, kuinka konstruoidun toiminnan asteiden lisääntyessä myös ilmaisussa käytettyjen artikulaattorien määrä lisääntyy. Vahvassa konstruoidussa toiminnassa (kuva a) ei enää käytetä leksikaalista viittomaa HUUTAA.

KUVIO 1 Konstruoidun toiminnan asteet (kuvat a-c) sekä ei-esittävä ilmaus HUUTAA (kuva d).
(Kuvan lähde Puupponen ym. 2022.)

Kokonaisvaltainen näkemys näyttäisi tulkitsevan konstruoiduksi toiminnaksi vain konstruoidun toiminnan ilmeisemmät esiintymät, jolloin heikkoa astetyyppiä ei tunnisteta osaksi ilmiötä. Cormier ja tutkimusryhmä (2015) puolestaan käsittelevät toisistaan eroteltavia artikulaattoreita konstruoidun toiminnan rakenneosina, joista konstruoitu toiminta ja sitä kautta sen erilaiset asteet voidaan tunnistaa. (Hoffren 2019: 16.) Tätä konstruoidun toiminnan asteittaista tulkintaa on sovellettu myös suomalaisen viittomakielen tutkimuksessa (esim. ShowTell), joten lähestymistapa vaikuttaa myös tämän maisterintyön taustalla, jossa konstruoidun toiminnan heikoimmatkin asteet on huomioitu.

Vaikka manuaalisuus ja ei-manuaalisuus on perinteisesti jaoteltu viittomakielissä erillisiksi osa-alueiksi, konstruoitu toiminta osoittaa, että strategiat ovat päällekkäisiä ja samanaikaisia (Jantunen ym. 2020: 74). Koska konstruoidun toiminnan aikana viittoja rakentaa visualisointia siitä, mitä tietyissä tilanteissa tietyille toimijoille on tapahtunut, paljastaa se usein myös sen, mitä kukakin tekee ja kuka tai mikä on teon kohteena. Konstruoitu toiminta voi siis olla myös referentiaalinen ja ilmaista kokonaisia tapahtumaketjuja. (Cormier ym. 2015; Puupponen ym. 2022: 20.) Rakenteissa, joissa leksikaalisesti ilmaistu ydinargumentti on jätetty pois, konstruoitu toiminta saattaa olla ainoa vihje siitä, kenen toimintaa parhaillaan kuvataan (Cormier ym. 2013: 119; Ferrara & Johnston 2014; Cormier ym. 2015: 167–168; Jantunen 2017: 65–66). Konstruoidun toiminnan käyttö tekee mahdolliseksi sen, että referenssisuhteet ja tieto osallistujista säilyvät, vaikka täydellisiä lauseita ei tuotettaisikaan. Lauseen merkityksen tulkintaa tämä ei kuitenkaan vaikeuta, sillä edeltävä konteksti, verbaalin kanssa tuotettu konstruoitu toiminta ja verbaalin suunta kertovat referenteistä kaiken tarvittavan. (Jantunen 2018: 119–120.)

Siinä missä konstruoidussa toiminnassa referentti luodaan näyttelemällä näkyviin, konstruoidun toiminnan osana voidaan hyödyntää myös niin kutsuttua näkymättömää surrogaattia (engl. invisible surrogate) (Ferrara ym. 2023: 598). Näkymättömällä surrogaatilla tarkoitetaan ilmaisia, joissa keholla ja katseella ilmaistaan viittomatilaan entiteettiä, jota ei enää erikseen leksikaalisella viittomalla ilmaista (Hodge ym. 2019: 37). Toinen esimerkki viitotulle kielille erityisestä ilmaisukeinosta, jossa useamman referentin toimintaa voidaan eri kehon osilla esittää samanaikaisesti, toimii niin kutsuttu body partitioning (ks. Dudis 2004). Siinä viittojan kasvot voivat ilmaista referentin tunteita ja reaktioita samalla kun kädet tai muu keho esittävät toisen hahmon toimintaa esimerkiksi leksikaalisella viittomalla (Dudis 2004: 228, Puupponen ym. 2022: 18). Monikerroksinen ilmaisu mahdollistaa monen näkökulman samanaikaisen ilmaisemisen: kun konstruoidulla toiminnalla ilmaistaan hahmon reaktiota, kädet voivat samanaikaisesti kuvata toisen, mahdollisesti aktiivisemmän toimijan (Cormier ym. 2015: 174; Puupponen ym. 2022: 18, Bredeli 2022: 27).

Edellä mainitut esimerkit havainnollistavat, kuinka monikerroksinen ja kompleksinen ilmaisun väline konstruoitu toiminta on, ja kuinka sitä voidaan erilaisten kielten rakenteiden kanssa hyödyntää. Konstruoidun toiminnan käyttö mahdollistaa viitotuissa kielissä sen, että yhtä tai useampaa kehollista artikulaattoria voidaan käyttää kuvaamaan samaan aikaan yhden tai useamman referentin ilmaisua, ajatuksia ja/tai toimintaa (Cormier ym. 2015: 168). Viittomatilan hyödyntäminen sekä erilaiset semioottiset strategiat mahdollistavat samanaikaisesti sekä uuden että jo tunnetun referentin ilmaisemisen (Hodge ym. 2019: 38). Lisäksi konstruoidun toiminnan avulla voidaan kuvata jopa ei-elollisen referentin toimintaa etenkin fiktiivisissä tarinoissa (Hodge ym. 2019: 36; Puupponen ym. 2022: 20).

Tutkimukset osoittavat (esim. Ferrara & Johnston 2014; Puupponen ym. 2022; Puupponen ym. tulossa), että konstruoidun toiminnan käyttö vaihtelee viittojen välillä suuresti. Tämän on arveltu liittyvän viittojen persoonaan, taustaan ja esimerkiksi ikään. Myös vuorovaikuttajien keskinäisen tuttuuden sekä viittojan tunnetilan ja asenteen oletetaan vaikuttavan siihen, kuinka paljon konstruoitua toimintaa ilmaisussa käytetään. (Puupponen ym. 2022: 20.) Konstruoitua toimintaa on havaittu käytettävän erityisesti referenttien ylläpitämisessä eikä niinkään uusien referenttien esittelyssä. Konstruoitu toiminta on siis referentin kuljettamisessa (engl. referent tracking) eli referenttien ylläpitämisessä ja uudelleen esittelyssä hyödynnettävä diskurssistrategia, jota käytetään yleisesti eri viittomakielissä. (Cormier ym. 2013: 119; Hodge ym. 2019; Ferrara ym. 2023; Puupponen ym. 2022.) Diskurssistrategian käyttö on aina valinnaista, mikä saattaa osaltaan selittää tutkimuksissa havaittua voimakasta variaatiota konstruoidun toiminnan käytössä viittojen välillä (Jantunen ym. 2020: 76). Konstruoitua toimintaa voidaan tämän lisäksi hyödyntää kulloisenkin vuorovaikutustavoitteen mukaan. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi viitottaessa innostuneesti tai humoristisesti tai kun vastaanottajaa halutaan houkutella mukaan keskusteluun. (Puupponen ym. 2022: 20.)

Konstruoidun toiminnan suhteessa eri tekstilajeihin (tarinat ja keskustelu) ja viittojan ikään otti korpuspohjaisessa tutkimuksessaan työryhmänsä kanssa tarkasteluun Puupponen (2022). Tätä aiemmissa suomalaisen viittomakielen tutkimuksissa konstruoituun toimintaan on keskitytty lähinnä tarina-aineistoissa. Myöskään viittojen sosiolingvistisiä taustoja ei aiemmissa tutkimuksissa ollut huomioitu. Tutkimuksessa havaittiin narratiivien sisältävän konstruoitua toimintaa keskustelua enemmän. Lisäksi viittojen iän todettiin olevan olennainen tekijä siinä, paljonko konstruoitua toimintaa ylipäätään käytetään. Iäkkäämmät viittojat hyödynsivät vahvaa konstruoitua toimintaa ilmaisussaan nuorempia viittojia runsaammin. Huomionarvoista on myös se, että viittojen keskinäinen variaatio konstruoidun toiminnan käytössä oli suurta. Osa käytti konstruoitua toimintaa ilmaisussaan paljon, kun taas osa ei lainkaan. (Puupponen ym. 2022: 17, 32, 33.) Variaatio konstruoidun toiminnan käytössä kertoo konstruoidun toiminnan hämärärajaisuudesta sekä viittojan henkilökohtaisista valinnoista (Jantunen 2023). Se, että tarinakontekstissa konstruoitua toimintaa esiintyy enemmän saattaa johtua myös siitä, että konstruoitu toiminta on valinnaisuutensa lisäksi opittava taito ja että tekstilaji ja sosiaalinen tilanne asettavat sen käytölle ehtoja. Lisäksi se, kuinka kokenut tarinankertoja viittoja on, selittää myös osaltaan variaatiota. (Puupponen ym. 2022: 20; Puupponen & Kanto 2024: 22.)

Jotta kommunikaatio toimii, kielenkäyttäjän tulee tietää, millaisissa konteksteissa esimerkiksi kielen hämärärajisempia elementtejä on sopivaa käyttää. Tästäkin syystä konstruoidun toiminnan käyttö tarinoinnissa on tyypillisesti yleisempää kuin asiakeskustelussa. (Jantunen 2023.) Myös Pitkänen (2021), joka tutki konstruoidun toiminnan funktioita suomalaisen viittomakielen tarina- ja keskusteluaineistossa, arveli keskusteluaineistossa korostuneen variaation konstruoidun toiminnan käytössä selityvän juuri diskurssikontekstiin liittyvin normein. Tutkimuksessa tarinat olivat keskusteluja strukturoidumpia ja kaikille viittojille samat. Keskustelut olivat tarinoihin verrattuna vapaampia, mikä mahdollisti myös konstruoidun toiminnan suuremman variaation. Toisaalta variaation syynä saattoivat olla myös vaihtelevat keskustelusiällöt – osa viittojista kuvasi harrastukseen tai työhön liittyvää konkreettista toimintaa konstruoidun toiminnan avulla, kun taas osa ei. (Pitkänen 2021: 31.) Vapaammassa keskustelussa konstruoidulla toiminnalla ilmaistaan yleensä enemmän puheenaiheena olevien hahmojen sanomisia ja ajatuksia kuin heidän toimintaansa (Jantunen 2018: 119).

Toisen tuoreen tutkimuksen perusteella tekstilajin ja viittojan iän lisäksi myös esimerkiksi koulutustaustalla on vaikutusta siihen, kuinka paljon konstruoitua toimintaa ilmaisussa käytetään. Viittojat, joille suomalaista viittomakieltä opetettiin peruskoulussa äidinkielenä, tuottivat konstruoitua toimintaa vähemmän kuin viittojat, jotka opetusta eivät olleet saaneet. Sukupolvien väliset koulutuserot näyttäytyivät kielenkäytössä selkeinä ja saattavat olla osaltaan selittämässä sitä, kuinka merkityksiä esimerkiksi juuri konstruoidun toiminnan kautta ilmaistaan. Koska suomalaisen viittomakielen opetus on vaihdellut paljon sukupolvien ja yksilöiden välillä riippuen

paikasta, opetuksen tavoitteista ja esimerkiksi opettajien pätevyydestä, voidaan olettaa näillä kaikilla olevan vaikutusta siihen, millaisia kielellisiä ilmaisuja käytetään. (Puupponen ym. tulossa: 1, 24.)

2.2 Konstruoidun toiminnan kehystäminen

Termiä ”kehystäminen” on käyttänyt suomenkielisessä yhteydessä Shore (2005), joka on suomentanut sen McGregorin (1994) käsitteestä ”framing”. McGregor vertaa (puhuttujen kielten) ilmausten kehystämistä taideteoksen kehyksiin: johtolause toimii referoitavan ilmauksen kehyksenä. Vertauskuvaan ei kuitenkaan tule suhtautua liian konkreettisesti, sillä kehys voi sijoittua myös referaattiosan keskelle tai sitä ei aina tarvita ollenkaan. Puhutuissa kielissä suora esitys voidaan esimerkiksi ilmaista pelkääntään prosodisesti ääntä muuttamalla. (Shore 2005: 61–62.) Pelkkä äänensävy voi paljastaa käyttäjänsä suhtautumista puheenaiheena olevaan asiaan (Hodge ym. 2023).

Viittomakielissä konstruoidun toiminnan kehystämällä tarkoitetaan ennen konstruoitua toimintaa tapahtuvaa referentin identifioimista nominaalilausekkeella. Kehystäminen on siis keino kertoa vastaanottajalle, kenen tai minkä toimintaa tai ilmaisua seuraavaksi konstruoidaan. (Cormier ym. 2013: 119, 123.) Ensimmäinen viittomakielten konstruoidun toiminnan kehystämisen tutkimus (Cormier ym. 2013) keskittyi tarkastelemaan ilmiötä brittiläisen viittomakielen (BSL) tarina-aineistossa. Tämä tehtiin suhteessa referenttien aktivaatiostatukseen (ts. siihen, onko referentti vastaanottajalle uusi vai tuttu). Koska aiempaa tutkimusta konstruoidun toiminnan kehystämisen keinoista ei ollut viittomakielissä tehty, tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan ilmiötä yleensä: milloin konstruoidun toiminnan referentti ilmaistaan, millaisin keinoin tämä tehdään ja voidaanko referentti jättää ilmaisematta. Yleinen oletus oli, että konstruoidun toiminnan kehystäminen tapahtuu konstruoitua toimintaa edeltävällä nominaalilausekkeella (NP), mutta sen käyttö on vaihtoehtoista tai jopa kömpelöä, mikäli referentin voi ymmärtää kontekstista. Tämän arveltiin liittyvän kognitiiviseen saavutettavuuteen (engl. accessibility), sillä näin on todettu olevan puhuttujen kielten tutkimuksissa: mikäli referentti on vastaanottajan kannalta saavutettava (esim. tuttu), riittää pronominaalinen viittaus. Jos referenttiä puolestaan ei vielä ole esitelty, tai toinen referentti on parhaillaan aktiivisena, pitää vaihtuvan referentin identifioiminen tehdä informatiivisemmin keinoin. (Cormier ym. 2013: 123, 124.)

Vaikka viittomakielen tutkimuskentällä ei konstruoidun toiminnan kehystämistä ole juuri tutkittu, erilaisia tutkimuksia siitä, kuinka referentin kuljetus tapahtuu, on tehty useampia. Viiden länsimaisen viittomakielen vertailututkimuksessa esimerkiksi havaittiin, että uusien ja uudelleen esiteltyjen referenttien kohdalla käytettiin pidempiä viittauksia, jotka sisälsivät konventionaalisempia ilmaisukeinoja (leksikaalisia viittomia, sormituksia tai huulioita). Tuttuihin, ylläpidettyihin referentteihin

viitattiin kevyemmin ja epäkonventionaalisemmin (osoituksin ja esittämällä). Viittauskeinojen kielten välillä todettiin olevan varsin samankaltaisia: referentit voitiin sijoittaa viittomatilaan esimerkiksi yhdistämällä nominaaliviittoma ja osoitus, tai suuntaamalla viittoma niin, että se viittasi anaforisesti aiemmin esiteltyyn referenttiin. Viittomatilaan kerran sijoitettua referenttiä voitiin ylläpitää esimerkiksi osoituksilla tai osoittavilla viittomilla, jolloin nominaaliviittomaa ei välttämättä tarvittu. (Ferrara ym. 2023: 600, 601.)

Konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioita tutki myös Bredeli (2022). Hän laajensi vertailun koskemaan kahta tekstilajia – tarinoita sekä keskustelua – norjalaisessa viittomakielessä. Samoin kuin tässä maisterintutkielmassa, tutkimuksen pohjana käytettiin Cormierin työryhmänsä (2013) kanssa luomaa konstruoidun toiminnan kehystämisen strategialuokittelua. Kuten alkuperäisessä tutkimuksessa, kehystämisen esiintymiä tarkasteltiin suhteessa referenttien aktivaatiostatukseen. Sekä Bredelin että Cormierin ja työryhmän (2013) tulokset olivat samansuuntaisia, sillä molemmissa kehystämisen keinoista ilmi pantua tekijää hyödynnettiin uusiin ja uudelleen esitettyihin referentteihin viitatessa, kun ylläpidettyjen referenttien kohdalla suositettiin omissiota (Cormier ym. 2013: 134; Bredeli 2022: 91).

Siinä missä Bredelin tarina-aineistossa konstruoitu toiminta ilmeni kehystämättömänä 80,8 prosentissa esiintymistä, Cormierin ja työryhmän aineistossa vastaava luku oli (ilmoitetuista tuloksista laskettuna) vain 32 prosenttia (Cormier ym. 2013: 132; Bredeli 2022: 86). Syy Cormierin ym. (2013) tutkimuksen verrattain alhaiseen kehystämättömien esiintymien määrään saattaa Bredelin (2022: 98) mukaan löytyä tarinan kerronnan pohjana käytetyistä videoklipeistä, jotka olivat kestoltaan yhtenäistä tarinaa lyhyempiä ja epäkoherentimpia. Bredelin tarina-aineiston pohjana toimi kaikilla viittojilla Sammakko-tarina. Cormier (2013: 135) arveli lisäksi työryhmänsä kanssa, että tarinan pituuden lisäksi myös referenttien määrä saattaa vaikuttaa siihen, paljonko nominaalilausekkeen omissiota ylipäättään voi tapahtua, jotta kognitiivinen saavutettavuus säilyy. Bredeli (2022) kuitenkin toteaa, että tarinoissaan viittojat saattoivat karsia tarinasta referenttejä niin, ettei ero Cormierin ja työryhmän (2013) tutkimuksen referenttimäärään loppujen lopuksi jäänyt kovin merkittäväksi. Näin ollen referenttien määrä ei Bredelin (2022: 98–99) mukaan ehkä olisikaan niin ratkaisevassa osassa nominaalilausekkeen omissioon kuin tarinan pituus ja koherenttius.

Molemmissa tutkimuksissa suurin osa nominaalilausekkeilla kehystetyistä konstruoidun toiminnan ilmauksista muodostettiin pelkällä nominaalilla (Cormier ym. 2013: 134, Bredeli 2022: 55). Tämä selittyy sillä, että ensimmäistä kertaa referenttiin viitatessa – eli referenttiä luotaessa – täytyy referentti ilmaista riittävän eksaktisti, jotta vastaanottaja tietää, kuka uusi hahmo on. Kun jo kertaalleen esiteltyyn hahmoon viitataan myöhemmin uudelleen, kontekstuaaliset vihjeet auttavat vastaanottajaa palauttamaan aiemmin mainitun referentin helpommin mieleen, jolloin eksplisiitille ilmaukselle ei ole välttämättä tarvetta. Pronominaalisten osoitusten määrä jäi Cormierin ja työryhmän (2013) tutkimuksessa varsin vähäiseksi, mikä saattaa selittyä

juuri ilmausten eksplisiittisyyden vaatimuksella – pelkkä osoitus voi olla vastaanottajalle liian monitulkintainen. (Cormier ym. 2013: 132, 134.) Bredelin (2022: 88–89) keskusteluaineistossa pronominaalisten osoitusten määrä puolestaan oli 71.7 prosenttia, mikä selittynee keskustelussa viittojaan itseensä suuntaamalla osoituksilla, joilla suuri osa konstruoidun toiminnan kehystämistä keskusteluaineistossa tapahtui. Pronominaalisten osoitusten eron tekstilajien välillä voi siis todeta olleen huomattava.

Bredeli (2022: 103) havaitsi tutkimuksessaan, etteivät kaikki pronominaaliset osoitukset konstruoidun toiminnan yhteydessä olleet kuitenkaan referentiaalisia. Niin sanotut impersonaaliset osoitukset mahdollistavat sen, ettei konstruoidun toiminnan referenttiä ilmaista eksplisiittisesti. Tällöin viittojaan itseensä kohdistama osoitus ei todellisuudessa viittaa viittojaan itseensä. Konteksti mahdollistaa sen, että vastaanottaja ymmärtää, ettei viittoja tarkoita ilmauksessa itseään, vaan hän viittaa yleisesti keenneen tahansa, tai vaihtoehtoisesti esimerkiksi johonkin geneeriseen ryhmään. Konstruoitua toimintaa voidaan siis käyttää agentin näkyväksi tekemiseen ilman, että agentin identiteettiä spesifisti ilmaistaan. (Nordlund 2019: 18.)

Cormierin ja työryhmän (2013) oletuksena oli, että konstruoitu toiminta voisi itsessään riittää ilmaisemaan referentin, jolloin erillistä viitettä tekijään ei tarvita. Tutkimuksessaan he eivät kuitenkaan havainneet konstruoidun toiminnan itsessään vaikuttavan nominaalilausekkeen omissioon, vaan referentin aktivaatiostatuksen huomattiin olevan merkittävämpi tekijä siinä, jätettiinkö referentti ennen konstruoitua toimintaa ilmipanamatta. (Cormier ym. 2013: 134.) Vaikka tuttujen referenttien konstruointia esitettäessä nominaalilausekkeen omissio oli selkeästi (75 %) suosituin kehystämisen strategia, tutkimuksessa havaittiin, ettei konstruoitu toiminta tällaisissa tilanteissa aina toteutunut kehystämättömänä. Havainto tukee väitettä siitä, että referentin ilmipanaminen on viittojalle vaihtoehtoista. Toisaalta tulos antaa viitteitä myös siitä, ettei nominaalilausekkeella ilmipantu konstruoitu toiminta automaattisesti tee ilmaisusta kömpelöä. (Cormier ym. 2013: 132.)

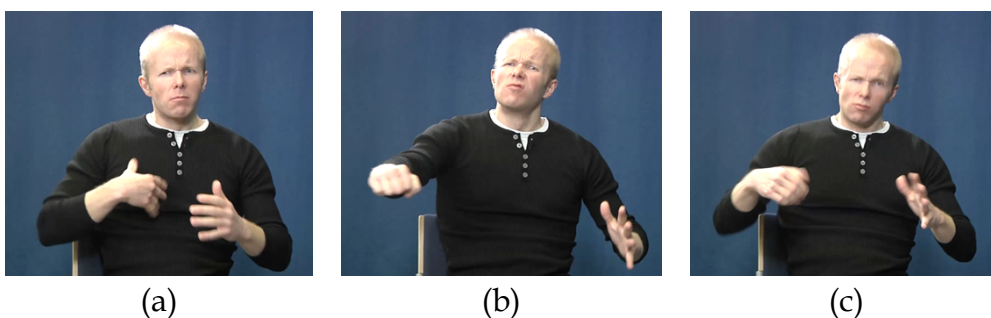
Jotta kommunikaatio toimii, tulee keskustelun kaikkien osapuolten tietää, mistä kulloinkin puhutaan ja kuka tai mikä puheenaiheena oleva toimija on (Frederiksen 2019: 1). Referenttiä määriteltessä tulee monista (leksikaalisista ja gesturaalisista) vaihtoehtoista valita juuri kyseiseen hetkeen paras mahdollinen. Asioihin, paikkoihin, aikaan tai hahmoihin viittaaminen onkin siis ennen kaikkea valintaa eri viittaamistapojen välillä (Enfield 2013: 434) ja ilmaisun tuottajan tulee arvioida ja päättää, kuinka tarkka viittaaminen riittää siihen, että vastaanottajan on mahdollista ymmärtää viesti oikein (Frederiksen 2019: 1). Ilmaisun tavoitteena on tämän lisäksi mahdollisimman informatiivinen, mutta samalla mahdollisimman vähin ponnisteluin tuotettu viesti, jonka vastaanottaja myös mahdollisimman helposti ymmärtää (Perniss 2006: 1322). Viittomakielten visuaalis-spatiaalinen rakenne mahdollistaa tässä suhteessa varsin ainutlaatuiset ja monikerroksisen ilmaisutavat, sillä referentiaaliset ilmaukset voidaan luoda viittomatilaan näkyviksi ja niihin voidaan myöhemmin viitata viittomatilaa hyödyntämällä. (Frederiksen 2019: 5.)

2.3 Kehystämisen strategiat (Cormier ym. 2013 mukaan)

Cormier (2013: 127–129) jakoi työryhmänsä kanssa kehystämisen strategiat kolmeen luokkaan, jotka esitellään seuraavissa alaluvuissa. Myös tässä maisterintutkielmassa konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden luokittelu on toteutettu kyseistä jaottelua noudattaen.

2.3.1 Vierekkäinen viittaus (NP CA)

Vierekkäinen (engl. contiguous) viittaus, josta tässä tutkimuksessa käytetään myös muotoa NP CA, on kehystämisen strategia, jossa referentti määritellään ilmipannulla nominaalilausekkeella (NP), jota seuraa välittömästi saman referentin konstruoitu toiminta (CA). Esim. KOIRA (ajattelee) ”MINÄ(kö)? Ei, ei!” (Cormier ym. 2013: 127.) Kuviossa 2 on nähtävissä tämän tutkimuksen keskusteluaineistosta poimittu vierekkäisen viittauksen esimerkki, jossa viittoja ilmipanee ennen konstruoitua toimintaa tekijäksi itsensä (kuva a) ja sen jälkeen esittää, kuinka vetää raskaan autonoven kiinni (kuvat b ja c). Referentti ilmaistaan välittömästi konstruoidun toiminnan edellä, joten kyseessä on konstruoidun toiminnan referenttiin tehty vierekkäinen viittaus NP CA. Bredeli (2022: 1) luokittelee tutkimuksessaan vierekkäisellä viittauksella toteutetun konstruoidun toiminnan kuuluvan kategoriaan kehystetty konstruoitu toiminta. Myös tässä tutkimuksessa NP CA -esiintymät katsotaan kehystetyiksi konstruoidun toiminnan esiintymiksi.

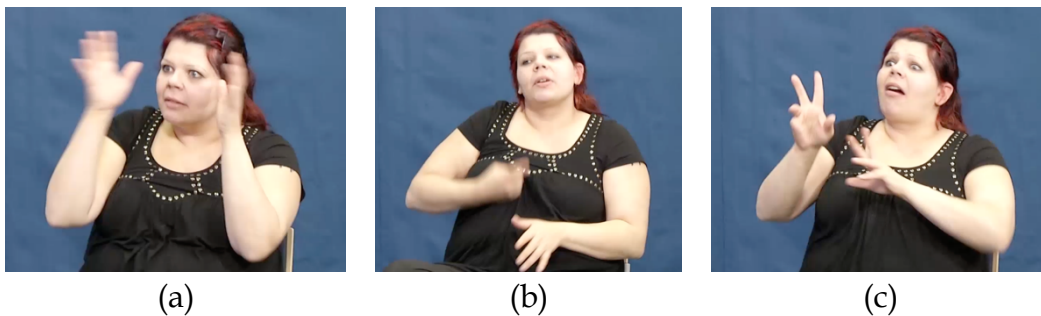

KUVIO 2 Vierekkäinen viittaus (NP CA), jossa referentti MINÄ ilmipannaan (kuva a) välittömästi ennen konstruoidun toiminnan alkamista ”vedin-autonoven-kiinni” (kuvat b ja c).

2.3.2 Ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA)

Mikäli nominaalilausekkeella määritellyn referentin ja konstruoidun toiminnan väliin sijoittuu leksikaalinen predikaatti ja/tai kuvailevia rakenteita, on kyseessä ei-vierekkäinen (engl. non-contiguous) viittaus, josta tässä tutkimuksessa käytetään myös muotoa NP...CA. Esim. MIES TULEE ULOS TELTASTA pannua-kädessään-kantaen. (Cormier ym. 2013: 128.) Toisin kuin Cormierin ja työryhmän (2013) tutkimuksessa,

tässä maisterintyössä ei-vierekkäisten viittausten luokkaan lasketaan kuuluvaksi ilmaisut, joissa mikä tahansa kielellinen rakenne sijoittuu ilmipannun referentin ja konstruoidun toiminnan väliin. Mikäli konstruoitu toiminta oli (aiemmin tehtyjen annotointien mukaan) jo käynnissä, kun viittoja tuotti esimerkiksi predikaatin, ei ilmaisu luokiteltu tähän luokkaan kuuluvaksi, vaan predikaatin katsottiin olevan osa konstruoitua toimintaa. Tässä tutkimuksessa päädyttiin tarkastelemaan sitä, mitä tapahtuu ilmipannun nominaalilausekkeen ja konstruoidun toiminnan välissä ennen kuin konstruoitu toiminta on käynnissä. Kuviossa 3 nähdään tämän tutkimuksen tarina-aineistosta poimittu esimerkki ei-vierekkäisestä viittauksesta NP...CA, jossa viittoja ilmipanee referentin HIRVI (kuva a), jonka jälkeen, ennen konstruoidun toiminnan alkamista, ilmaisussa näkyy leksikaalinen predikaatti PELÄSTYÄ (kuva b). Konstruoitu toiminta toteutuu predikaatilla LAUKATA (kuva c), jonka aikana referentin toimintaa ja tunnetilaa esitetään konstruoidun toiminnan keinoin koko keholla. Bredeli (2022: 1) luokittelee tutkimuksessaan ei-vierekkäisellä viittauksella toteutetun konstruoidun toiminnan kuuluvan kategoriaan kehystetty konstruoitu toiminta. Myös tässä tutkimuksessa NP...CA esiintymät luetaan kehystetyiksi konstruoidun toiminnan esiintymiksi.

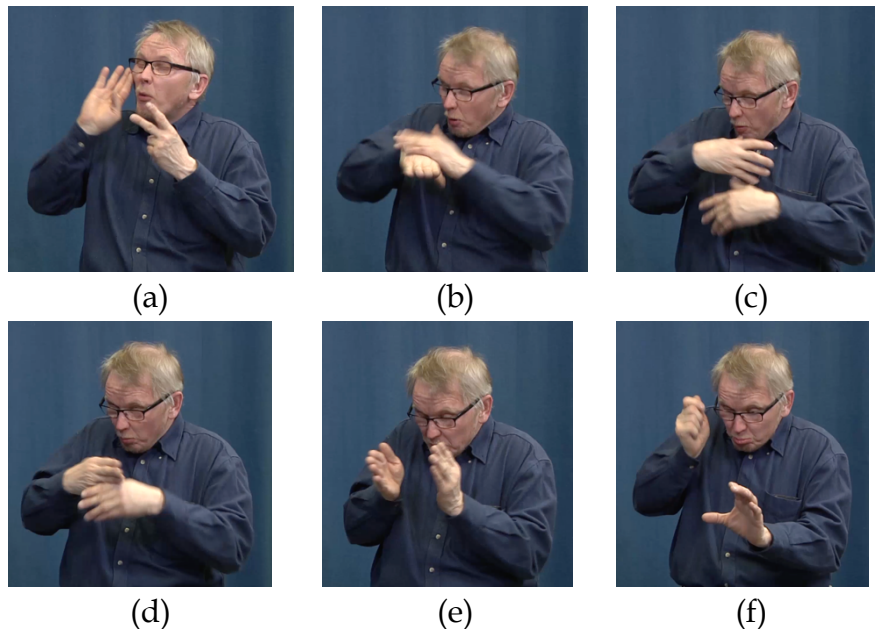

KUVIO 3 Ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA), jossa ilmipannun referentin HIRVI (kuva a) ja konstruoidun toiminnan laukkaa-peloissaan (kuva c) väliin sijoittuu predikaatti PELÄSTYÄ (kuva b).

2.3.3 Nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA)

Kun konstruoidun toiminnan referenttiä ei erikseen ennen konstruoidun toiminnan alkamista ilmipanna, esim. OS-(koira) NÄKEE (miehen)-hakkaavan-puita (Cormier ym. 2013: 129.), on kyseessä nominaalilausekkeen omissio, ZeroNP CA. Edellisessä esimerkissä mies on toteutettu puiden hakkaamista esittävällä konstruoidulla toiminnalla ilman, että miestä referenttinä enää erikseen ennen konstruoidun toiminnan alkamista ilmipannaan. (Cormier ym. 2013: 129.) Alla oleva kuvio 4 kuvaa tämän tutkimusaineiston keskusteluista poimittua ZeroNP CA -esiintymää, jossa viittoja (kuvat a-e) kertoo, kuinka tulevaisuudessa tulee harrastamaan pienimuotoista rakentamista sisätiloissa. Viimeisessä kuvassa (f) viittoja esittää nikkarointiaan konstruoidun toiminnan avulla. Tekijää ei ole ilmipantu, joten kyseessä on nominaalilausekkeen

omissio. Bredeli (2022: 1) luokittelee tutkimuksessaan nominaalilausekkeen omissiolla toteutetun konstruoidun toiminnan kehystämättömäksi. Myös tässä tutkimuksessa ZeroNP CA -esiintymät katsotaan kehystämättömiksi konstruoidun toiminnan esiintymiksi.

KUVIO 4 Nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA), jossa viittoja ei ennen konstruoidun toiminnan alkamista (kuva f) ilmipane tekijää nominaalilausekkeella.

Alla olevassa taulukossa 1 näkyvät Cormierin ja työryhmän (2013) ja Bredelin (2022) käyttämät konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden termit, joita tässäkin maisterintutkielmassa käytetään.

TAULUKKO 1 Kehystämisen strategioista käytetyt termit.

	Cormier ym. 2013	Bredeli 2022
Vierekkäinen viittaus	NP CA	kehystetty
Ei-vierekkäinen viittaus	NP...CA	kehystetty
Nominaalilausekkeen omissio	ZeroNP CA	kehystämätön

3 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT

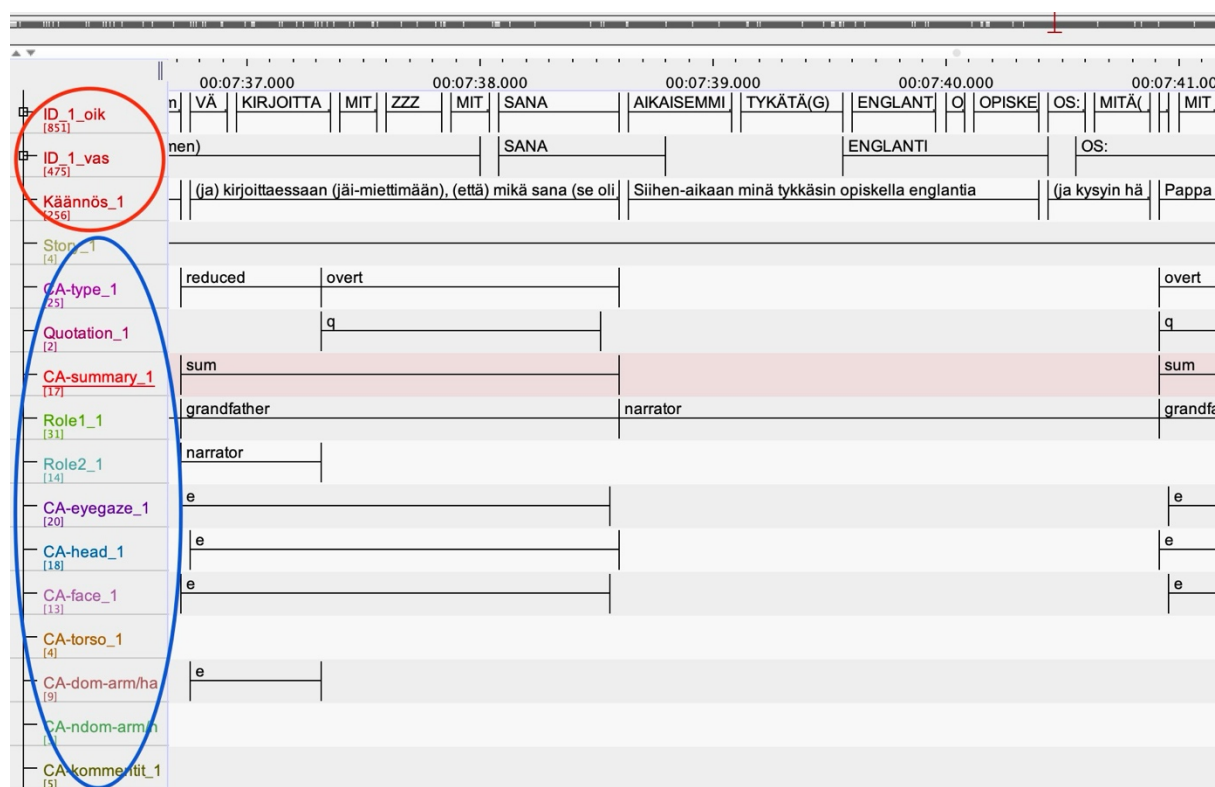
3.1 Aineisto

Tässä tutkielmassa analysoitava aineisto on kestoaltaan yhteensä noin 76 minuuttia (tarinat noin 20 min ja keskustelut noin 56 min) ja se sisältää materiaalia kuudelta 30–50-vuotiaalta äidinkieleltään viittomakieliseltä henkilöltä (kolme miestä ja kolme naista). Aineisto koostuu kuvakirjoilla ”Lumiukko” (engl. ”Snowman”) (Briggs 1978) ja ”Sammakko, missä olet?” (engl. ”Frog, where are you?”) (Mayer 1969) elisitoidusta kerronnasta (tarina-aineisto), sekä vapaasta keskustelusta, jonka aiheeksi on määritelty työ tai harrastus (keskusteluaineisto). Molemmissa tekstilajeissa viitot esiintyvät pareittain, joskaan tässä tutkimuksessa ei jokaisesta parista analysoitu molempia osapuolia. Parinsa viitot olivat saaneet valita itse, joten viitot olivat keskenään tuttuja (Salonen ym. 2019: 86). Tähän tutkimukseen valitun otannan tarina-aineisto-osuudessa viitot 1 ja 2 viittovat Lumiukko-tarinaa ja viitot 3–6 Sammakko-tarinaa.

Tutkimusaineisto on ShowTell-projektissa (Showing and telling in Finnish Sign Language, 2023) käytetty konstruoidun toiminnan tutkimuksen materiaali, joka on otanta suomalaisen viittomakielen korpuksen (Corpus FinSL) tarina- ja keskusteluosioista. Korpuksat ovat laajoja koneluettavassa muodossa olevia materiaalitiedostoja, jotka on videoitu tyypillisesti puolispontaaneista viittomakielisen yhteisön edustajien kielenkäyttötilanteista (Salonen ym. 2019: 84). Korpusaineisto mahdollistaa kielellisten ilmiöiden tarkastelun (studio-olosuhteista huolimatta) melko luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa ja tietokone-luettavuus sallii materiaalin tarkastelun useampaan kertaan eri kuvakulmista. Jotta koneluettavuus ja erilaisten hakujen tekeminen on mahdollista, on videoaineistoon tehtävä ajallisesti sidottuja merkintöjä eli annotaatioita, jotka suomalaisen viittomakielen korpusaineistossa on toteutettu viittoma- ja lausetasoisesti ELAN (Eudico Linguistic Annotato; Crasborn & Sloetjes 2008) -ohjelmalla.

(Salonen ym. 2019: 87–88.) Myös tämän maisterityön sekä ShowTell-projektin aineistomerkinnot on tehty ELAN-ohjelmalla.

ShowTell-projektissa konstruoidun toiminnan ja peruskerronnan suhdetta ja päällekkäisyyttä tarkastellaan vertailemalla suomalaisen viittomakielen korpuksen tarina- ja keskusteluaineistoja. Tutkimuksessa korpusaineistoon on luotu konstruoidun toiminnan annotoinnit, joissa omille riveilleen on luokiteltu konstruoidun toiminnan eri asteet (CA-type), sekä konstruoidun toiminnan aikana käytetyt artikulaattorit (CA-eyegaze, CA-head, CA-face, CA-torso, CA-dom-arm). Lisäksi oma rivinsä on luotu mahdollisille kommentteille (CA-kommentit). Tässä tutkimuksessa edellä mainituista hyödynnettiin erityisesti CA-summary-riviä, jolle oli merkattu konstruoidun toiminnan artikulaattoririvien yhteenveto ja jolta näin ollen löytyi annotaationsolu jokaisen CA-jakson kohdalta. Myös CA-type-riviä, jolta löytyivät konstruoidun toiminnan astetyypit (ks. 2.1) sekä Role1- ja Role2-rivit, joille oli annotoitu konstruoidun toiminnan hahmojen roolit, toimivat tässä tutkielmassa analyysin tukena. Kuviossa 5 on nähtävissä tutkimusaineistossa valmiina olleet annotaatiot ELAN-ohjelmassa. Punaisella ympyröitynä näkyvät suomalaisen viittomakielen korpusaineiston annotaatiot ja sinisellä ShowTell-aineiston konstruoidun toiminnan annotaatiot.

KUVIO 5 Valmiit annotaatiot ELAN-ohjelmassa.

3.2 Konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden annotoinninen

Koska analysoidussa videoaineistossa konstruoidun toiminnan annotoinnit olivat jo valmiina, konstruoidun toiminnan solut voitiin hakea ELAN-ohjelman hakutoiminnolla CA-summary-riviltä. Koko tutkimusaineistosta löytyi aiemmin annotoituja konstruoidun toiminnan esiintymiä 444. Valmiiksi annotoitujen konstruoidun toiminnan solujen edeltä tarkasteltiin kehystämisen eri strategioita, jotka luokiteltiin Cormierin kollegoidensa (2013: 127–129) kanssa tutkimuksessaan käyttämiä kehystämisen annotaatiokonventiota hyödyntäen (ks. luku 2.3). Tätä varten luotiin uusi annotaatorivi CA_framing, jolle konstruoidun toiminnan kehystämisen strategiat merkittiin.

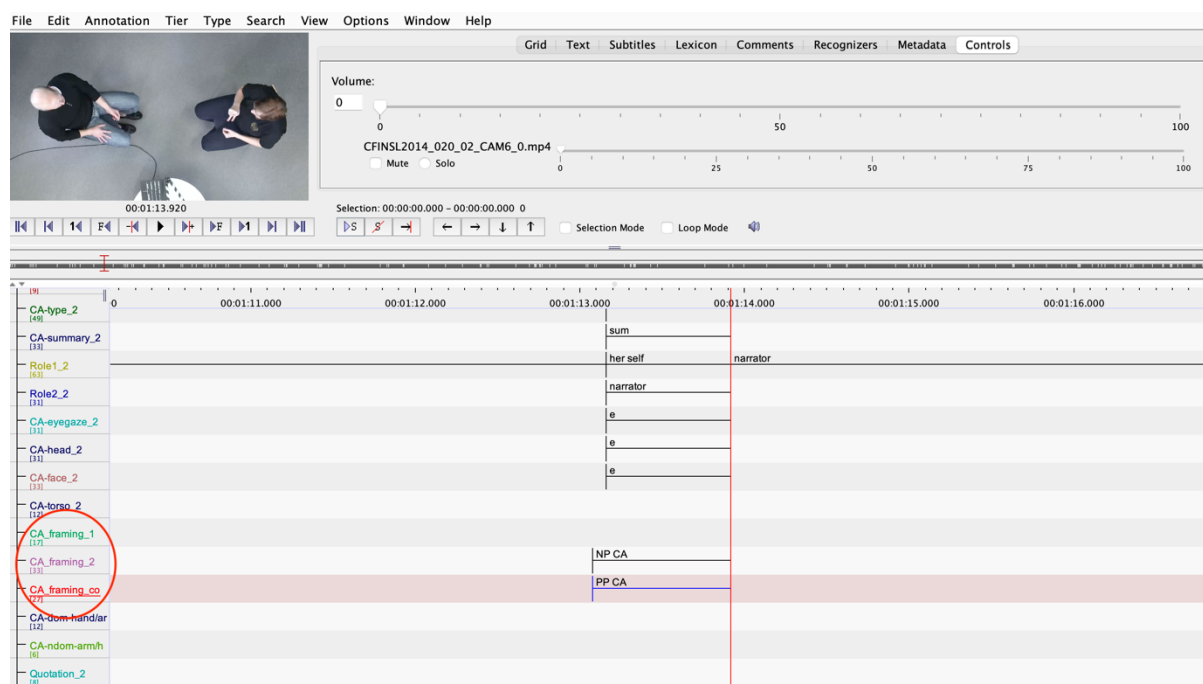
Aineistossa valmiina olleiden konstruoidun toiminnan solujen ja tässä työssä annotoitujen kehystämisen solujen määrä poikkeaa toisistaan, sillä osa konstruoidun toiminnan CA-summary-soluista oli ShowTell -tutkimuksessa annotoitu kestämään koko sen ajan, kun konstruoitu toiminta oli viittojan ilmaisussa yhtäjaksoisesti käynnissä. Näin ollen CA-summary-rivin annotoinnit eivät erotelleet konstruoidun toiminnan aikana tapahtuvaa hahmon tai perspektiivin – ja samalla mahdollista kehystämisen strategian – muuttumista tai päällekkäisyyttä, sillä tätä varten oli erilliset CA-type- ja Role-rivinsä. Tästä syystä osa aiemmin annotoiduista konstruoidun toiminnan pidemmistä CA-summary-soluista jaettiin tässä työssä kehystämisen strategioiden annotaatioita tehdessä useampaan osaan, jotta jokainen kehystämisen strategia saatiin poimittua aineistosta.

Vaikka viittojat esiintyivät aineistossa pareittain, tässä tutkimuksessa ei jokaisesta parista analysoitu molempia viittoja. Suurin osa tämän tutkimuksen viittojista oli aina viittojapareista vain toinen osapuoli, joten konstruoidun toiminnan kehystämisen annotoinnit voitiin toteuttaa yhdellä CA_framing-rivillä lähes jokaiseen videoaineistoon. Yhden viittojaparin molemmat osapuolet kuuluivat kuitenkin havainnoitaviin viittojiin, joten yksi CA_framing-rivi ei ollut riittävä erottelemaan molempien viittojen kehystämisen keinoja. Tästä syystä kyseisen viittojaparin aineistoihin luotiin molemmille viittojille omat annotaatorivinsä, joille annettiin nimet CA_framing1 ja CA_framing2. Näiden avulla yksittäisen viittojan kehystämisen strategiat oli mahdollista hakea analyysivaiheessa ELAN-ohjelman hakutoiminnolla.

CA_framing-rivien lisäksi ELANIin luotiin rivi CA_framing_comments mahdollisia kommentteja varten. Tälle riville merkittiin kehystämisen annotointeihin liittyvät lisätiedot ja kommentit. Mikäli referentti esimerkiksi identifioitiin osoituksella, luokiteltiin kehystäminen kuuluvan luokkaan NP CA, mutta kommenttiriville kirjoitettiin lisätieto "PP CA". Vastaavaa merkitsemistapaa pronominaalisista osoituksista käyttää myös Bredeli (2022: 75). Vaikka tässä tutkimuksessa ei pronominaalisia osoituksia ollut tarkoitus tarkastella tarkemmin, systemaattisesti samalla tavalla samoista

ilmiöistä tehdyt merkinnät mahdollistivat kohdenneet haut, kun osoitusten tarkastelulle tulikin tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa tarvetta. Epäselvät tai vaikeasti luokiteltavat ilmaukset annotoitiin merkinnällä "?", jotta niihin oli mahdollista palata myöhemmin. Tällaisiksi luokiteltiin esimerkiksi ilmaukset, joiden osoitusten referentiaalisuudesta ei ollut täyttä varmuutta, tai jotka kerroksellisuutensa vuoksi eivät sopineet tiettyyn strategialuokkaan. Esimerkkejä ilmauksista, joiden luokittelu ei ollut yksiselitteistä löytyy luvusta 4.3.3.

Alla olevassa kuviossa 6 on esimerkki ELAN-ohjelman näkymästä, jossa punaisella ympyröitynä näkyvät tässä tutkimuksessa aineistoon lisätyt konstruoidun toiminnan kehystämisen rivit. CA_framing2-rivillä (jolle on merkitty viittojan 2 käyttämät ilmaisut) nähdään annotaatio NP CA, joka kertoo konstruoidun toiminnan kehystämisen toteutuvan vierekkäisellä viittauksella. CA_framing_comments-rivillä voidaan nähdä annotointiin liittyvä lisämerkintä PP CA, joka määrittelee, että viittaminen tapahtuu pronominaalisella osoituksella.

KUVIO 6 ELAN-ohjelmaan tässä tutkimuksessa lisätyt kehystämisen strategioiden annotointirivit.

3.3 Aineiston analyysi

Aineiston laadullinen analyysi alkoi jo annotaatioita tehdessä, sillä kehystämisen strategioiden luokittelu vaati ilmiön ymmärtämistä ja sen havainnointia. Systemaattiset annotaatiot mahdollistivat niiden strukturoidut haut ELAN-ohjelmalla. Hakuja tehtiin sekä single layer search -hakutoiminnolla viittojakohtaisesti, että multiple layer

search -hakutoiminnolla monelle viittojalle samanaikaisesti. Haut kohdennettiin joko yhteen tekstilajiin kerrallaan tai koko tutkimusaineistoon. Saadut tulokset kerättiin Microsoft Excel -taulukko-ohjelmaan, jossa niiden tarkastelu ja mahdollisten muuttujien keskinäinen vertailu oli numeerisesti mahdollista. Määrälliset tulokset kuvattiin sekä frekvensseinä että suhteellisina osuuksina ja ne visualisoitiin taulukko- tai diagrammimuotoon. Näiden analyysi tapahtui määrällisenä, joskin aineistosta nousseita esimerkkejä analysoitiin myös laadullisesta näkökulmasta. Laadullista tutkimusta hyödynnettiin myös kahden eri tekstilajin tuloksia vertaillen.

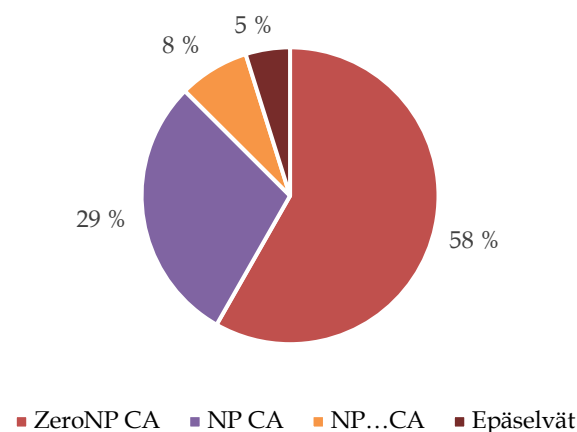
Konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden jakautuminen laskettiin suhteuttamalla kukin kehystämisen strategiatyyppi kehystämisen strategioiden esiintymien kokonaismäärään. Kehystämisen strategiat oli mahdollista hakea strategialuokkien annotaatioiden mukaan ELAN-ohjelmalla koko aineiston, eri tekstilajien sekä yksittäisten viittojen kohdalta. Saadut prosenttiosuudet kuvattiin diagrammimuotoon.

Jotta voitiin nähdä, kuinka paljon konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioita – ja samalla konstruoitua toimintaa – kukin viittoja ilmaisussaan tässä tutkimusaineistossa käyttää, suhteutettiin kunkin viittojan kehystämisen strategioiden esiintymien määrä aineistokohtaiseen viittomisen keston, eli kulloisenkin viittojan aktiiviseen viittomisaikaan. Tieto viittomisen kestosta haettiin ELAN-ohjelman riviltä ”Story”, jonne viittomisen kesto oli aiemmassa tutkimuksessa annotoitu. Konstruoidun toiminnan esiintymien frekvenssi suhteutettiin kunkin viittojan viittomisen keston, jolloin tulokseksi saatiin, montako konstruoidun toiminnan esiintymää viittoja tuottaa yhden minuutin aikana.

4 TULOKSET

Kehystämisen strategiat on tässä tutkimuksessa jaoteltu Cormierin ja työryhmän (2013) luokittelua noudattaen vierekkäisiin viittauksiin (NP CA, ks. luku 2.3.1), ei-vierekkäisiin viittauksiin (NP...CA, ks. luku 2.3.2) ja nominaalilausekkeen omissioon (ZeroNP CA, ks. luku 2.3.3). Koko tutkimusaineistosta (tarina- ja keskusteluaineisto) löydettiin aiemmin annotoitujen konstruoidun toiminnan solujen (n=444) perusteella kehystämisen strategioiden esiintymiä 455.

Strategiat koko aineistossa

KUVIO 7 Kehystämisen strategioiden jakautuminen koko aineistossa.

Koko tutkimusaineistossa kehystämisen strategiat (n=455) jakoutuivat kuviossa 7 nähtävällä tavalla. Yli puolessa (58 %) esiintymistä konstruoitu toiminta toteutui kehystämättömänä (ZeroNP CA), kun lähes kolmannes (29 %) konstruoidusta toiminnasta kehystettiin vierekkäisellä viittauksella (NP CA). Ei-vierekkäisten viittausten (NP...CA) osuus oli 8 prosenttia ja epäselviä tai vaikeasti luokiteltavia ilmauksia koko aineistossa oli 5 prosenttia.

4.1 Tekstilajikohtaiset tulokset

Kaikista konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden esiintymistä (n=455) tarina-aineistossa oli 261 ja keskusteluaineistossa 194 esiintymää, mikä voidaan nähdä taulukon 2 yhteensä-sarakkeista. Myös viittojakohtaiset eri kehystämisen strategioiden frekvenssit sekä aineistokohtaiset esiintymien kokonaismäärät näkyvät taulukossa 2.

TAULUKKO 2 Kehystämisen strategiat frekvensseinä viittojakohtaisesti eri tekstilajeissa.

Viittoja	Tarina-aineisto					Keskusteluaineisto				
	NP CA	NP...CA	ZeroNP CA	Epäselvät	Yht.	NP CA	NP...CA	ZeroNP CA	Epäselvät	Yht.
1	9	1	29	4	43	9	4	31	1	45
2	9	6	45	3	63	9	0	8	0	17
3	4	4	13	2	23	10	1	20	2	33
4	13	3	20	2	38	19	4	37	4	64
5	18	7	27	2	54	21	1	9	1	32
6	12	4	23	1	40	0	0	3	0	3
Yht.	65	25	157	14	261	68	10	108	8	194

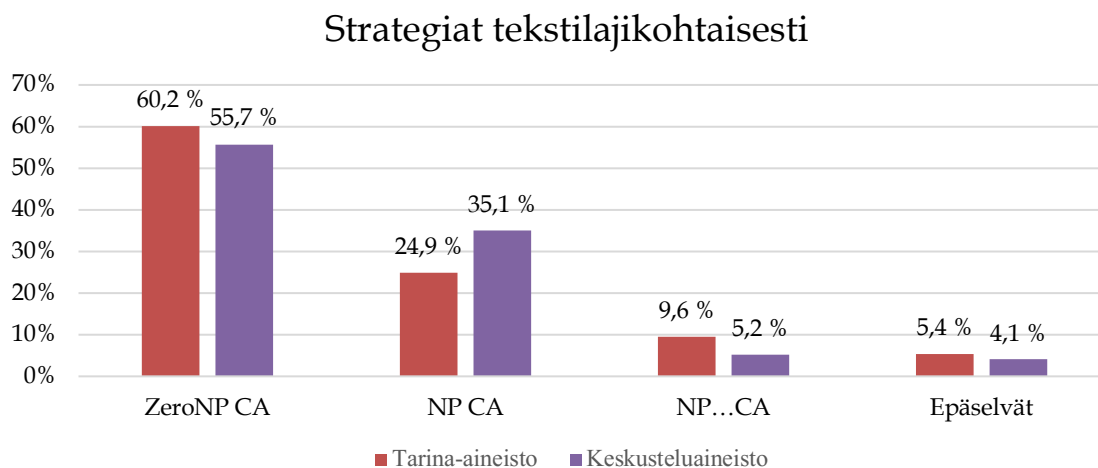
Kun tuloksia tarkastellaan kehystämisen eri strategioiden jakautumisen näkökulmasta eri tekstilajeissa (Kuvio 8), eli paljonko kutakin strategialuokkaa suhteessa kaikkiin käytettyihin strategioihin esiintyi, kehystämättömien konstruoidun toiminnan (ZeroNP CA) esiintymien voidaan todeta olevan sekä tarina- että keskusteluaineistossa lähes samansuuruiset. Tarina-aineistossa niiden osuus on noin 60 prosenttia ja keskusteluaineistossa noin 56 prosenttia. Nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA) oli siis tässä tutkimusaineistossa molemmissa tekstilajeissa kehystämisen strategioista yleisin, joskin sen osuus jäi keskusteluaineistossa hieman tarina-aineistoa pienemmäksi.

Toiseksi yleisimpänä kehystämisen strategiana molemmissa tekstilajeissa näytetty vierekkäinen viittaus (NP CA). Sen osuus tarina-aineistossa on noin neljännes (25 %), kun keskusteluaineistossa sen osuus on hieman yli kolmannes (35 %). Tarina-aineistossa vierekkäisen viittauksen strategiaa esiintyy siis lähes kolmanneksen vähemmän kuin keskusteluaineistossa.

Ei-vierekkäisten viittausten (NP...CA) osuus konstruoidun toiminnan esiintymistä tarina-aineistossa on noin 10 prosenttia, kun keskusteluaineistossa vastaava osuus on 5 prosenttia. Tarina-aineistossa ei-vierekkäisten viittausten osuus oli siis noin kaksinkertainen keskusteluaineistoon verrattuna.

Yleisesti ottaen tarina- ja keskusteluaineistojen konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden jakautumisen voidaan kuitenkin todeta näyttävän tässä tutkimusaineistossa varsin samansuuntaisena, sillä molemmissa tekstilajeissa konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioista yleisin on nominaalilausekkeen omissio

(ZeroNP CA) ja toiseksi yleisin vierekkäinen viittaus (NP CA), kun ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA) esiintyy molemmissa tekstityypeissä varsin harvoin.

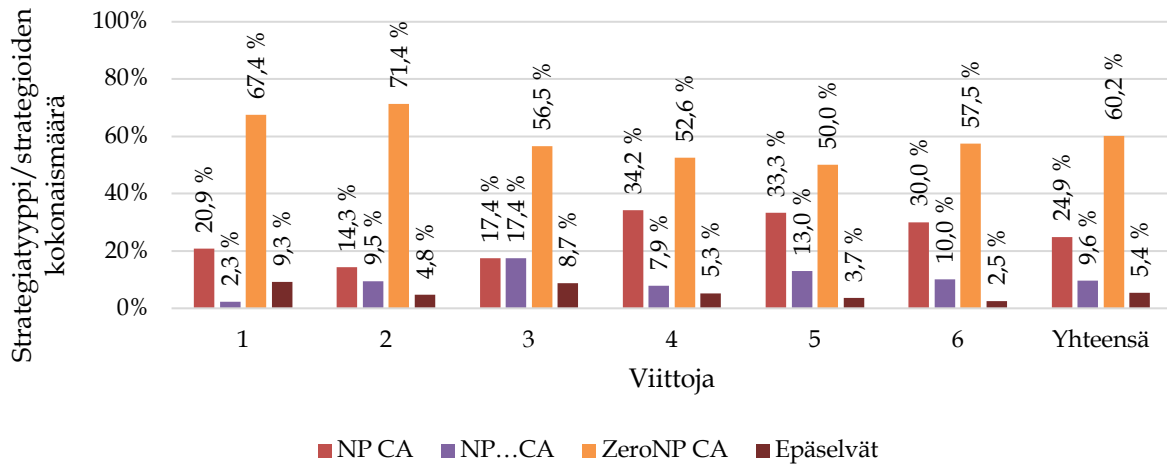

KUVIO 8 Kehystämisen strategiat suhteellisina osuuksina tekstilajikohtaisesti.

4.2 Viittojen välinen variaatio

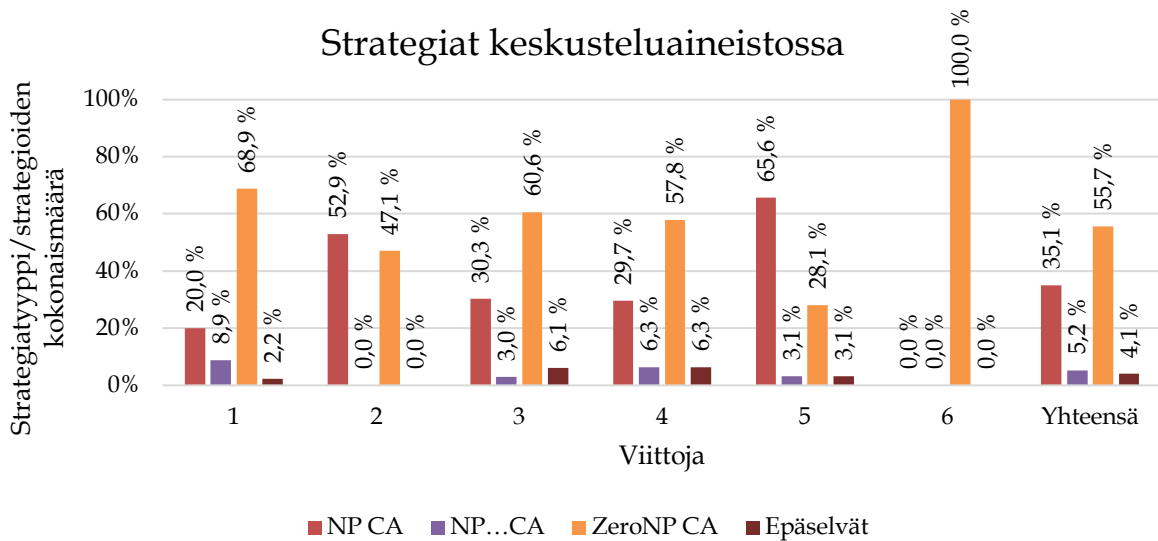
Vaikka luvun 4.1 tuloksissa konstruoidun toiminnan kehystämisen strategiat näyttävät tekstilajien välillä jokseenkin samansuuntaisina (kuvio 8), voidaan viittojakoh-
taisesti tarkasteltuna havaita suurempaa variaatiota siinä, kuinka kehystämisen eri strategioita käytetään. Kehystämisen strategioiden suhteelliset osuudet (kuinka paljon yhtä kehystämisen strategiaa esiintyy suhteessa kaikkiin strategiaesiintymiin) eri tekstilajeissa on esitetty viittojakohtaisesti kuvioissa 9 ja 10.

Strategiat tarina-aineistossa

KUVIO 9 Kehystämisen strategioiden suhteelliset osuudet tarina-aineistossa viittojakohtaisesti.

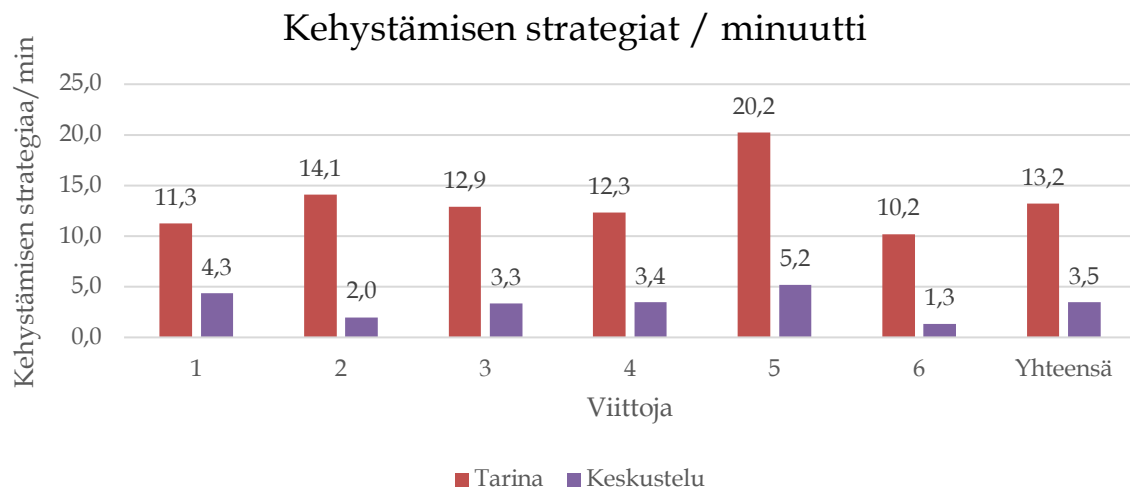
Strategiat keskusteluaineistossa

KUVIO 10 Kehystämisen strategioiden suhteelliset osuudet keskusteluaineistossa viittojakohtaisesti.

Siitä huolimatta, että tutkimuksen kohteeksi on valittu vain saman ikäryhmän (30–50-vuotiaat) edustajia, konstruoidun toiminnan ja sen kehystämisen strategioiden käytön voi todeta olevan yksilöiden välillä vaihtelevaa. Kuvioista 9 ja 10 nähdään, että variaatio korostuu etenkin keskusteluaineistossa, jossa eri strategioiden suhteelliset osuudet vaihtelevat viittojien välillä paljon. Tämän lisäksi keskusteluaineistossa yleisin kehystämisen strategia vaihtelee viittojien välillä, kun tarina-aineistossa yleisin strategia on kaikilla viittojilla nominaalilausekkeen omissio ZeroNP CA.

Tässä tutkimusaineistossa jokainen viittoja tuottaa konstruoitua toimintaa ja sitä kautta myös sen kehystämisen strategioita tarina-aineistossa huomattavasti keskusteluaineistoa enemmän, mikä aiempien tutkimusten (esim. Ferrara ym. 2023; Puupponen ym. 2022) perusteella oli odotettavaa. Tämä voidaan nähdä kuvioista 11, jossa konstruoidun toiminnan kehystämisen esiintymät on suhteutettu kunkin viittojan viittomisen kokonaiskestoan ja ilmaistu minuuttia kohden. Eniten konstruoitua toimintaa ja sen kehystämisen strategioita sekä tarina- että keskusteluaineistossa käyttäen ilmaisussaan viittoja 5 ja vähiten puolestaan viittoja 6.

KUVIO 11 Kehystämisen strategioiden määrä viittojakohtaisesti eri tekstilajeissa /minuutti.

4.2.1 Nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA)

Tarina-aineistossa 60,2 prosenttia (n=157) konstruoidun toiminnan esiintymistä toteutettiin kehystämättä (kuvio 8), mikä tapahtui nominaalilausekkeen omissiolla (ZeroNP CA). Tarina-aineistossa ZeroNP CA -esiintymien suhteellinen osuus viittojakohdaisesti vaihteli 50,0–71,4 prosentin välillä (kuvio 9). Nominaalilausekkeen omission voikin todeta olevan tarina-aineistossa jokaisen viittojan kohdalla selkeästi yleisin kehystämisen strategia. Viittojilla 1 ja 2 ZeroNP CA:n osuus näyttyy hieman suurempana (vaihteluväli 67,4 %-71,4 %) kuin viittojilla 3–6 (vaihteluväli 50,0 %-60,2 %).

Myös keskusteluaineistossa yli puolet, 55,7 prosenttia (n=108) (kuvio 8), konstruoidusta toiminnasta tuotettiin referenttiä erikseen ennen konstruoitua toimintaa ilmiänsanomatta. Yksittäisiä viittoja tarkastellessa nominaalilausekkeen omission osuus vaihteli kuitenkin suuresti: ZeroNP CA -strategioiden suhteellisten osuuksien vaihteluväli oli 28,1–100 prosenttia. Viittojat 5 ja 6 edustivat tämän vaihteluvälin ääripäitä. Viittoja 6:n ZeroNP CA -osuus oli 100 prosenttia (kuvio 10), mutta hän tuotti keskustelun aikana yhteensä vain kolme konstruoidun toiminnan esiintymää, minkä voi

nähdä taulukosta 2. Konstruoitua toimintaa ja sen kehystämisen strategioiden esiintymiä oli hänen ilmaisussaan siis kaiken kaikkiaan varsin vähän (kuvio 11). Viittoja 5:llä puolestaan oli kaikkein pienin ZeroNP CA -strategian suhteellinen osuus, vain noin 28 prosenttia (kuvio 10), mikä on mielenkiintoista, sillä hänen kokonaisilmaisussaan konstruoitua toimintaa ja sen kehystämisen strategioita on viittojista eniten (kuvio 11).

4.2.2 Vierekkäinen viittaus (NP CA)

Tarina-aineistossa nominaalilausekkeella välittömästi ennen konstruoidun toiminnan alkamista kehystettyjä konstruoidun toiminnan esiintymiä oli yhteensä noin 25 prosenttia (kuvio 8) (n=65). Kuten kuvio 9 voidaan havaita, vaihteluväli yksittäisten viittojen välillä vierekkäisen viittausten määrässä oli 14,3–34,2 prosenttia. Vaikka vaihtelun voi todeta olleen viittojen välillä melko suurta, kaikki viittojat tuottivat kehystämisen keinoista NP CA -kehystä tarinoissa toiseksi eniten. Mainittakoon tässä viittoja 3, jonka kohdalla vierekkäisen ja ei-vierekkäisen viittaamisen strategiat olivat prosenttiosuuksiltaan samansuuruiset (17,4 %). Taulukosta 2 voidaan kuitenkin nähdä, että sekä vierekkäistä (NP CA) että ei-vierekkäistä (NP...CA) viittausta oli molempia hänen ilmaisussaan kaiken kaikkiaan vain neljä esiintymää, mikä on määrällisesti varsin vähän.

Keskusteluaineistossa vierekkäisellä viittauksella kehystettyjä konstruoidun toiminnan esiintymiä oli reilu kolmannes, 35,1 prosenttia (kuvio 8) (n=68). Kuvio 10 nähdään, että viittojakohtainen variaatio näyttäytyy tässä kehystämisen kategoriassa suurena: NP CA:n suhteellinen osuus oli suurin sekä viittojalla 2 että viittojalla 5. Toisaalta viittoja 6 ei tuottanut vierekkäisiä viittauksia ilmaisussaan tässä aineistossa lainkaan. Viittojan 6 kehystämisen strategioiden kokonaismäärä jää tosin keskusteluaineistossa vain kolmeen (taulukko 2), mikä on määrällisesti niin vähän, ettei tuloksesta voi tehdä johtopäätöksiä.

4.2.3 Ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA)

Ei-vierekkäistä viittausta, jossa nominaalilausekkeen ja konstruoidun toiminnan väliin sijoittuu mikä tahansa kielellinen ilmaus tai rakenne, esiintyi tarina-aineistossa 9,6 prosenttia (kuvio 8) (n=25). Variaation voi jälleen todeta näyttäytyvän viittojen välillä suurena, sillä ei-vierekkäisten viittausten osuuksien vaihteluväli on 2,3–17,4 prosenttia. Tästä huolimatta NP...CA:n osuus oli jokaisella viittojalla kehystämisen strategioista pienin. Näin oli jokaisen viittojan kohdalla lukuun ottamatta viittojaa 3, jonka ei-vierekkäisten ja vierekkäisten viittausten osuudet ovat samansuuruiset (17,4 %) (kuvio 9), kuten luvussa 4.2.2 mainittiin.

Keskusteluaineistossa ei-vierekkäisten viittausten osuus oli 5,2 prosenttia (kuvio 8) (n=10). Myös keskusteluaineistossa tämä kehystämisen tapa oli jokaisen viittojan kohdalla epätyypillisin, eli sen suhteellinen osuus oli jokaisella viittojalla pienin,

kuten kuviosta 10 voidaan nähdä. Viittojat 2 ja 6 eivät tuottaneet NP...CA:ta konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioista lainkaan, ja muidenkin viittojen kohdalla kyse oli enintään neljästä ilmauksesta, kuten taulukosta 2 voidaan havaita. Eivierekkäisen viittauksen strategiaa esiintyi siis keskusteluaineistossa varsin vähän.

4.2.4 Epäselvät tai vaikeasti luokiteltavat esiintymät

Tarina-aineiston esiintymistä epäselviä tai vaikeasti luokiteltavia oli 5,4 prosenttia (kuvio 8) (n=14). Suuri osa tarina-aineiston epäselvistä esiintymistä oli mahdollisesti pronominaalisella osoituksella toteutettu referentti. Pronominaalisen osoituksen määrittelyminen ei kuitenkaan ollut yksiselitteistä, sillä ELAN-ohjelmalla tehdyistä valmiista käänöksistä ei aina ollut määrittelyyn tukea. Mikäli osoitus olisi todettu pronominaaliseksi, olisi ilmaisu luokiteltu strategiaan NP CA. Jos taas osoitus ei olisi ollut pronominaalinen, olisi ilmaisu luokiteltu kehystämisen strategioista ZeroNP CA -kategoriaan kuuluvaksi. Koska jokaisen osoituksen kohdalla ei voitu olla varmoja osoituksen referentiaalisuudesta, oli osa esiintymistä luokiteltava epäselviksi. Näiden lisäksi tarina-aineistossa esiintyi myös hämärärajisempia ja sitä kautta vaikeammin luokiteltavia konstruoidun toiminnan rakenteita, joita esitellään tarkemmin luvussa 4.3.3.

Keskusteluaineistossa epäselviä tai vaikeasti luokiteltavia esiintymiä oli 4,1 prosenttia (kuvio 8) (n=8). Tällaisia olivat tyypillisesti esiintymät, joiden kohdalla ei yksiselitteisesti voitu määrittellä, kenen toimintaa konstruoidun toiminnan aikana kuvattiin.

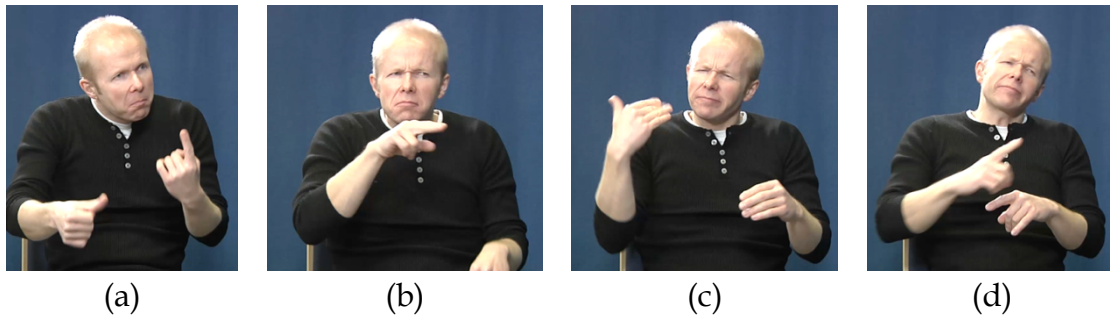
4.3 Laadullisia havaintoja tutkimusaineistosta

Konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden luokittelun aikana aineistosta nousi esiin laadullisia havaintoja, jotka selittävät osaltaan edellä esiteltyjä määrällisiä tuloksia. Tähän alalukuun on nostettu esimerkkejä kyseisistä havainnoista ja ne käsitellään kehystämättömien (ZeroNP CA) ja kehystettyjen (NP CA + NP...CA) strategioiden luokkina. Lisäksi esimerkkejä annetaan vaikeasti luokiteltavista ilmaisuista, joita hämärärajisuutensa ja kerroksellisuutensa vuoksi ei voitu yksiselitteisesti luokitella tiettyyn strategialuokkaan kuuluvaksi.

4.3.1 Kehystämätön konstruoitu toiminta (ZeroNP CA)

Valtaosa sekä tarina- että keskusteluaineiston konstruoidun toiminnan esiintymistä toteutui kehystämättöminä ZeroNP CA -kategorian ilmauksina (ks. luku 2.3.3). Esimerkki tällaisesta voidaan nähdä kuviossa 12, jossa referenttejä (lumiukko ja poika) ei ennen konstruoidun toiminnan alkamista erikseen ilmipanna. Tarinan aikana

aiemmin ilmipannut referentit, konteksti, sekä viittojan ilmaisu itsessään näyttävät riittävän viestimään vastaanottajalle, kenen toimintaa kulloinkin konstruoidaan. "Ihmeellistä (mieltii lumiukko ja) (kuva a) katselee ympärilleen (kuva b) 'Tule, (mennään) yläkertaan' (sanoo poika)" (kuvat c ja d). Koska referenttejä ei ennen konstruointia ilmipanna, ilmaisu luokitellaan kehystämättömäksi konstruoiduksi toiminnaksi ZeroNP CA.

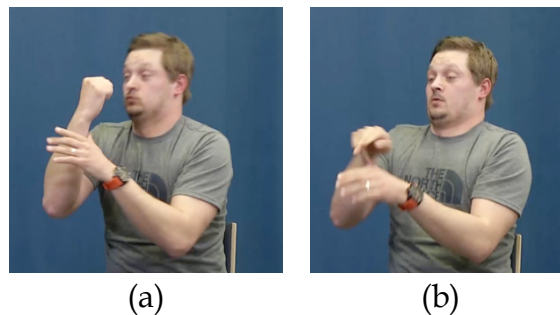
KUVIO 12 Kehystämätön ZeroNP CA ilmaus, jossa aiemmin ilmipannut referentit (lumiukko: kuvat a ja b, poika: kuvat c ja d), konteksti, sekä viittojan ilmaisu itsessään näyttävät riittävän viestimään vastaanottajalle, kenen toimintaa kulloinkin konstruoidaan.

Osa konstruoidusta toiminnasta toteutettiin sekä tarina- että keskusteluaineistossa yhdistämällä ilmaisuun näkymätön surrogaatti (ks. luku 2.1). Tästä esimerkki näkyy kuviossa 13, jossa viittoja esittää, kuinka poika ja koira katsovat lasipurkissa olevaa sammakkoa (tarina-aineisto). Ilmaisua on toteutettu kehystämättömänä (ZeroNP CA), sillä referenttejä ei ole konstruoidun toiminnan edellä ilmipannu. Kaksikäteisesti tuotettu predikaatti (KATSOA), sekä viittojan kehon ja katseen suunta toimivat referentiaalisina ja kertovat aiemmin ilmipannut referentit ilman, että niitä täytyy uudelleen ilmipanna.

KUVIO 13 Näkymätön surrogaatti, jossa kaksikäteisesti tuotettu predikaatti toimii referentiaalisena ja kertoo aiemmin ilmipannut referentit (ZeroNP CA).

Tarina-aineistossa viittojat hyödynsivät osana konstruointia myös body partitioningia (ks. luku 2.1). Kuviossa 14 nähdään, kuinka viittoja kuvaa ilmaissussaan puun kolosta ilmestyvän pöllön (kuva a), joka kaataa koloon kurkistaneen pojan (kuva b). Kumpaakaan referenttiä ei ennen konstruoidun toiminnan alkamista ilmipanna, joten ilmaisu luokitellaan kehystämättömäksi (ZeroNP CA). Konstruoidulla toiminnalla kuvataan pojan reaktiota (ilme, asento) samalla kun oikealla kädellä tuotetaan pöllön hahmo (kuva a). Näiden lisäksi poikaan viitataan konstruoidun toiminnan lopussa ihmishahmon kaatumista kuvaavalla viittomalla (kuva b). Vaikka varsinaista konstruoidun toiminnan kehystämistä ennen konstruoidun toiminnan alkamista ei tapahdu, voidaan referenttien todeta olevan muiden kielellisten valintojen vuoksi vastaanottajalle eksplisiittiset.

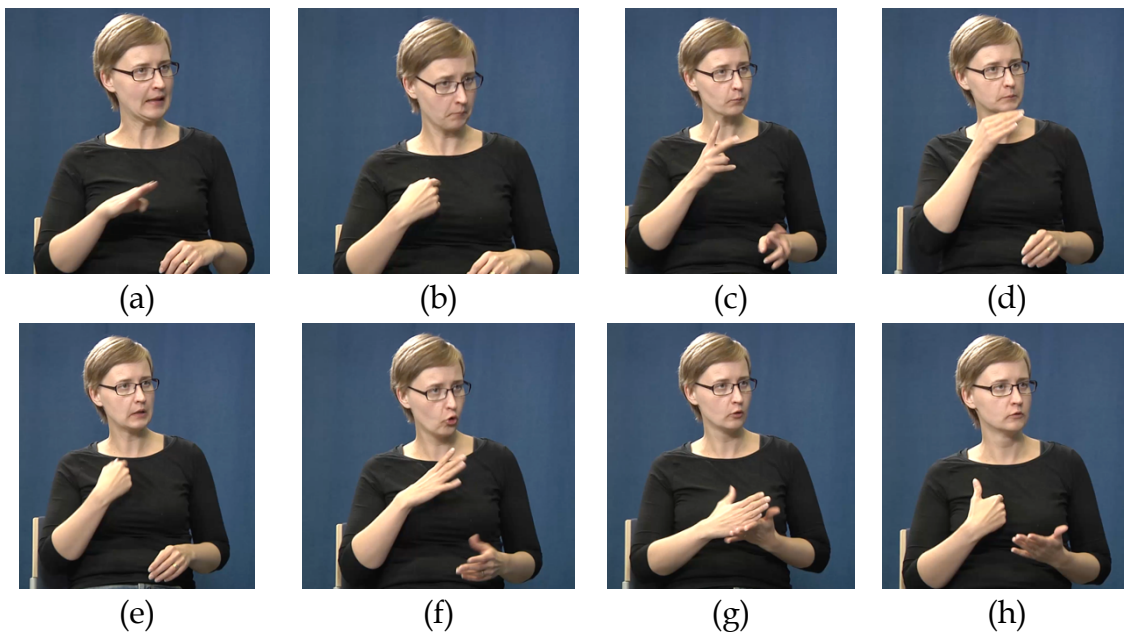
KUVIO 14 Body partitioning, jossa kumpaakaan referenttiä ei ennen konstruointia ilmipanna (ZeroNP CA).

Tarina-aineistossa konstruoidun toiminnan osana esiintyi myös de-leksikaalistumista (ks. Luku 2.1). Alla olevassa kuviossa 15 viittoja muokkaa leksikaalista viittomaa HIRVI tilanteisesti. Konstruoidun toiminnan referenttiä ei ennen konstruoidun toiminnan alkamista erikseen ilmipanna, vaan leksikaalinen HIRVI-viittoma muunnetaan osaksi konstruointia: "(Hirvi) pysähtyy-sarvien-painuessa-alas". Tästä syystä ilmaisu tulkittiin kehystämättömäksi konstruoidun toiminnan esiintymäksi (ZeroNP CA). Vaikkei referenttiä ennen konstruoidun toiminnan alkamista ilmipanna, on de-leksikaalistuneen viittoman käyttö osana konstruointia vastaanottajalle varsin eksplisiittinen viittaus konstruoidun toiminnan referenttiin.

KUVIO 15 De-leksikaalistunut viittoma HIRVI osana konstruoidun toiminnan esiintymää.

Keskusteluaineistossa esiintyi myös niin kutsuttuja impersonaalisia/geneerisiä osoituksia (ks. luku 2.2). Esimerkki tällaisesta näkyy kuviossa 16, jossa viittojan itseensä kohdistama osoitus (konstruoidun toiminnan ollessa jo käynnissä) (kuvat b, e ja h) ei todellisuudessa viittaa viittojaan itseensä, vaan (esimerkkitapauksessa) geneerisesti kuuroihin: “Ei. Minä (olen) myös ihminen. Minulla on oikeus os-1.”. Vaikka ilmaisu on strategialuokittelun perusteella kehystämätön (ZeroNP CA), on kehystämättömän konstruoidun toiminnan sisällä tapahtuva viittaus konstruoidun toiminnan referenttiin vastaanottajalle eksakti, vaikkei tekijää eksplisiittisesti missään ilmaisun vaiheessa ilmipanna.

KUVIO 16 Impersonaalinen osoitus kehystämättömän konstruoidun toiminnan (ZeroNP CA) aikana.

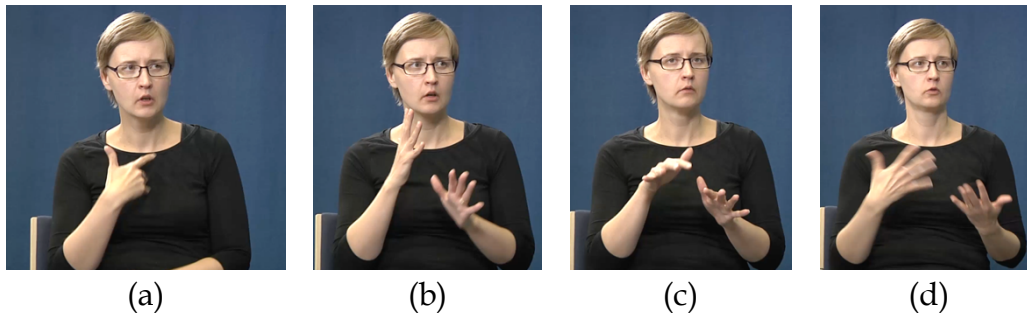
4.3.2 Kehystetty konstruoitu toiminta (NP CA + NP...CA)

Tarina-aineistossa vierekkäisesti NP CA:lla kehystetyissä (ks. luku 2.3.1) konstruoidun toiminnan esiintymisissä referentti ilmaistiin tyypillisesti nominaalilla (esim. poika, koira). Keskusteluaineistossa yleisin tapa määritellä referentti vierekkäisen viittauksen kategoriassa (NP CA) oli viittojaan itseensä kohdistunut pronominaalinen osoitus MINÄ.

Kuviossa 13 esitelty rakenne, jossa konstruoituun toimintaan yhdistyy näkymättömän surrogaatti, voitiin toteuttaa myös NP CA -muotoisena. Tällöin konstruoitu toiminta kehystettiin tuottamalla ennen konstruoidun toiminnan alkamista viittomat POIKA ja KOIRA.

Sekä tarina- että keskusteluaineiston ei-vierekkäisten viittausten (NP...CA) -kategoriassa (ks. luku 2.3.2) ilmipannun referentin ja konstruoidun toiminnan välissä esiintyvät ilmaisut olivat pääosin leksikaalisia predikaatteja (esim. etsiä, sanoa,

auttaa). Aineistossa voitiin kuitenkin havaita myös rakenteita, jotka viittaavat mahdolliseen kielikontaktiin. Muutamalla viittojalla ei-vierekkäisessä (NP...CA) viittauksessa referentin ja konstruoidun toiminnan väliin sijoittui adverbiaalimainen tai muu suomen kielelle tyypillinen rakenne. Tällaisesta näkyy esimerkki kuviossa 17, jossa ilmipannun tekijän ja konstruoidun toiminnan välissä voidaan nähdä hämmästystä määrittelevä adverbiaalimainen rakenne KAMALA (kuva b). ”Minä kamalan yllättynyt en-ole.”

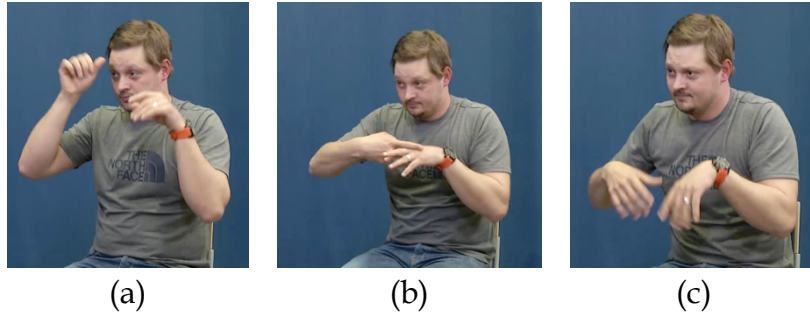
KUVIO 17 Konstruoitu toiminta kehystettynä ei-vierekkäisellä viittauksella (NP...CA), jossa rakenteessa mahdollinen viite kielikontaktista (kuva b).

4.3.3 Eksplisiittinen, mutta vaikea luokitella

Etenkin tarina-aineistossa esiintyi ilmaisukokonaisuuksia, joissa konstruoidun toiminnan kehystämisen strategialuokittelu ei ollut yksiselitteistä. Aiemmin kuviossa 14 esitelty body partitioning saatettiin esimerkiksi tuottaa myös siten, että vain toinen referenteistä, PÖLLÖ, ilmipantiin ennen konstruoidun toiminnan alkamista, mutta konstruoidun toiminnan aikana kuvattiinkin referentin POIKA reaktiota ja toimintaa. Tällaiset tapaukset luokiteltiin epäselviksi, sillä vaikka referentti PÖLLÖ ennen konstruoidun toiminnan alkamista ilmipantiin, ei näin ollut referentin POIKA kohdalla. Näin ollen ei ollut yksiselitteistä, toteutuiko konstruoitu toiminta kehystettynä vai ei. Tästä huolimatta vastaanottajan näkökulmasta molemmat konstruoidun toiminnan referentit olivat eksplisiittisiä koko ilmaisun ajan. Samoin kuin kuvassa 14b, referentteihin voitiin viitata (ja viestin oikein välittymistä varmistaa) käyttämällä konstruoidun toiminnan lopussa referenttiin POIKA viittaavaa ihmishahmon kaatumista kuvaavaa KAATUA-predikaattia.

Toinen epäselviin tapauksiin luokiteltu ilmaisukokonaisuus näkyy kuviossa 18, jossa viittoja ilmipanee ennen konstruoidun toiminnan alkamista vain referentin POIKA (kuva a), vaikka konstruoidun toiminnan aikana kuvaakin molempien referenttien toimintaa: ”Poika (on hirven) selässä (sen) laukatessa.” Kuvassa b referentti HIRVI kuvataan varsin eksplisiittisesti hyödyntämällä predikaattia RATSASTAA. Kuvassa c puolestaan viittoja kuvaa vain referentin HIRVI toimintaa esittämällä sen laukkaamisen tapaa. Koska varsinaista kehystämistä suhteessa kaikkiin referentteihin ei ilmaisussa ennen konstruoidun toiminnan alkamista tapahdu, luokiteltiin

esiintymä kuuluvaksi epäselvien ilmausten luokkaan. Vastaanottajan näkökulmasta molemmat referentit ovat kuitenkin eksplisiittiset, vaikkei kumpaakin referenttiä ennen konstruoidun toiminnan alkamista ilmipanna.

KUVIO 18 Vain referentti POIKA (kuva a) on ilmipantu, mutta konstruoidun toiminnan aikana kuvataan myös toinen referentti HIRVI (kuvat b ja c). Ilmaisua ei voitu luokitella kuuluvaksi tiettyyn kehystämisen kategoriaan.

5 POHDINTA

Tämän maisterintutkielman tavoitteena oli tutkia (1) millaisia strategioita konstruoidun toiminnan kehystämässä suomalaisessa viittomakielellä käytetään ja (2) kuinka strategiat jakautuvat tarina- ja keskusteluaineistossa sekä yksilöiden välillä. Tutkimuksen perusteella konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioista suomalaisessa viittomakielellä voidaan todeta seuraavaa:

1. Konstruoidun toiminnan kehystämisen kaikkia kolmea strategiaa esiintyi sekä tarina- että keskusteluaineistossa.
2. Tarinakontekstissa kaikki viitot käyttivät konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioita jokseenkin samankaltaisesti niin, että suhteellisesti eniten konstruoitu toiminta toteutui kehystämättä (ZeroNP CA), toiseksi eniten sitä kehystettiin vierekkäisellä viittauksella (NP CA) ja vähiten ei-vierekkäisellä viittauksella (NP...CA).
3. Myös keskusteluaineistossa kehystämättömien esiintymien (ZeroNP CA) suhteellinen osuus oli suurin, joskaan näin ei ollut jokaisen viitotajan kohdalla.
4. Vaikka tarkasteluun oli rajattu vain tietty ikäryhmä, variaation viittojen välillä voi todeta olleen suurta sekä siinä, paljonko viitot tuottivat ilmaisussaan konstruointua toimintaa ja sen kehystämisen strategioita, että siinä, miten eri kehystämisen strategioita käytettiin. Variaatio näkyy etenkin keskusteluaineistossa.

Kaikkia kolmea kehystämisen strategiaa esiintyi sekä tarina- että keskusteluaineistossa. Tekstilajien välillä strategiat näyttäytyivät jokseenkin samankaltaisina, sillä sekä tarina- että keskusteluaineistossa yleisin kehystämisen strategia oli nominaalilausekkeen omissio (ZeroNP CA), toiseksi yleisin vierekkäinen viittaus (NP CA) ja harvinaisin ei-vierekkäinen viittaus (NP...CA). Kun strategioita tarkastellaan yksilökohtaisesti, niiden käytössä voidaan kuitenkin havaita eroja. Variaatio strategioiden käytössä korostuu erityisesti keskusteluaineistossa.

5.1 Tarina-aineisto

Tarina-aineistossa konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden käyttö näyttyi tässä tutkimuksessa viittojen välillä jokseenkin samankaltaisena. Vaikka viitotjat käyttivät kehystämisen strategioita ilmaisussaan eri tavoin ja erilaisin määrin, kaikki viitotjat tuottivat tarina-aineistossa eniten kehystämättömiä (ZeroNP CA) konstruoidun toiminnan esiintymiä. Toiseksi eniten konstruointua toimintaa kehystettiin vierekkäisillä viittauksilla (NP CA) ja vähiten ei-vierekkäisillä viittauksilla (NP...CA) (kuvio 9). Koko tarina-aineistossa näiden osuudet olivat: ZeroNP CA 60 prosenttia, NP CA 25 prosenttia ja NP...CA 10 prosenttia (kuvio 8). Tässä suhteessa tulos on linjassa myös Bredelin (2022) tekemiin havaintoihin, sillä myös hänen tutkimuksensa tarina-aineistossa kehystämättömien esiintymien osuus oli suurin (80,8 %). Bredeli ilmoittaa tarina-aineistonsa vierekkäisten ja ei-vierekkäisten viittausten määrän yhteenlaskettuna kehystettyjen esiintymien kokonaismääränä (19,2 %) (Bredeli 2022: 86.) Tästä laskettuna hänen aineistossaan vierekkäisten viittausten (NP CA) osuus on 18 prosenttia ja ei-vierekkäisten viittausten (NP...CA) 1,2 prosenttia. Tulosten voidaan näin ollen todeta olevan tämän tutkimuksen tulosten kanssa samansuuntaisia.

Kuten luvussa 2.2 todettiin, Cormierin ja työryhmän (2013: 132) tutkimustulosten jokseenkin alhainen kehystämättömien esiintymien määrä (32 %) saattaa Bredelin (2022) mukaan selittyä kerronnan pohjana käytetyistä videoista. Siinä missä Bredelin tutkimuksen tarina-aineistossa elisitoinnin pohjana käytettiin samaa sammakkotarinaa kuin osassa tämän maisterintyön tarina-aineistoa, Cormierin ja työryhmän tarina-aineiston pohjalla olivat lyhyemmät videoklipit. Klippien lyhyt kesto ja tarinan epäkoherenttius verrattuna kokonaiseen sammakkotarinaan saattavat vaikuttaa tuloksiin. (Bredeli 2022: 98.) Cormierin ja työryhmän (2013: 135) oletus oli lisäksi se, että referenttien määrällä olisi vaikutusta siihen paljonko nominaalilausekkeen omissiota voi tapahtua, jotta kognitiivinen saavutettavuus ylipäättään säilyy. Bredelin (2022: 98–99) arvio siitä, ettei referenttien määrä ehkä olisikaan niin ratkaisevassa osassa nominaalilausekkeen omissiossa kuin tarinan pituus ja koherenttius, ei kuitenkaan suoraan saanut tässä tutkimuksessa tukea.

Hieman sattumalta tässä tutkimuksessa mahdollistui vertailu kahden eri narratiivin välillä, sillä osa viittojista viittoi Sammakko- ja osa Lumiukko-tarinaa. Tämän maisterintyön tarina-aineiston viittojakohtaisia tuloksia (kuvio 9) tarkastellessa voidaan havaita, että viitotjat 1 ja 2 (Lumiukko-tarina) tuottavat kehystämättömiä konstruointua toimintaa noin 70 prosenttia, kun viittojilla 3–6 (Sammakko-tarina) sen osuus on noin 54 prosenttia. Vaikka havainnot perustuvat tässä tutkimuksessa hyvin pieneen otantaan, kysymykseksi nousee, voiko referenttien määrällä sittenkin olla vaikutusta siihen, kuinka paljon kehystämättömiä konstruointua toimintaa ja nominaalilausekkeen omissiota on mahdollista ilmaisussa hyödyntää? Molemmat tässä

tutkimuksessa käytetyt elisitointitarinat ovat muodoltaan koherentteja ja kestoltaan kutakuinkin samanmittaisia. Siinä missä Lumiukko-tarinassa esiintyy suuressa osassa tarinaa vain kaksi referenttiä, Sammakko-tarinassa referenttejä on useampi. Havainto nostaa esiin kysymyksen siitä, täytyykö kertojan (referenttien runsaammasta määrästä johtuen) ilmaista Sammakko-tarinassa vastaanottajalle eksplisiittisemmin, mikä toimija kulloinkin on kyseessä? Lumiukko-tarinan kaksi referenttiä mahdollistavat puolestaan sen, ettei konstruoidun toiminnan tekijää tarvitse aina erikseen ilmipanna, vaan vastaanottajan on helpompi tunnistaa, kenen toimintaa kulloinkin kuvataan. Sekä puhutuissa että viitotuissa kielissä kognitiivisesti saavutettavampiin eli helpommin ymmärrettäviin, tuttuihin, referentteihin on todettu viitattavan kevyemmin ja epäkonventionaalisemmin (Ferrara ym. 2023: 601). Tämä saattaisi osaltaan selittää, miksi viitotjat 1 ja 2 tuottavat ilmaisussaan kehystämättömää konstruointia toimintaa viittoja 3–6 enemmän. Koska ilmaisun tavoitteena on mahdollisimman informatiivinen, mutta samalla mahdollisimman vähin ponnisteluin tuotettu viesti, jonka vastaanottaja myös mahdollisimman helposti ymmärtää (Perniss 2006: 1322), voisi kehystämättömän konstruoidun toiminnan ajatella olevan kehystettyä kevyempi ja sitä kautta myös tavoitellumpi ilmaisun tapa. Koska tämän tutkimuksen otanta on kovin suppea, tulee asiaa tarkastella laajemmalla aineisto-otoksella.

Vaikka Cormier ja työryhmä (2013) toteavat tutkimuksessaan (ks. luku 2.2), ettei konstruoitu toiminta itsessään vaikuta nominaalilausekkeen omisioon, vaan referentin aktivaatiostatus (ts. onko referentti uusi, ylläpidetty vai uudelleen esitelty) on merkittävämpi tekijä kehystämättömien ilmaisujen käytössä (Cormier ym. 2013: 123, 134), tämän tutkimuksen tulosten perusteella konstruoitu toiminta näyttäisi voivan sisältää riittävästi referentiaalista informaatiota ja olla osasyynä siihen, ettei ilmipannulle tekijälle ole tarvetta. Koska konstruoidun toiminnan aikana viitotja rakentaa visualisointia siitä, mitä tietyissä tilanteissa tietyille toimijoille on tapahtunut, paljastaa se usein myös sen, mitä kukakin tekee ja kuka tai mikä on teon kohteena (Puupponen ym. 2022: 20). Toisaalta tämän tutkimuksen tulokset saattavat kytkeytyä myös Cormierin (2013) tutkimusryhmänsä kanssa havaitsemaan aktivaatiostatukseen ja toisaalta edellisessä kappaleessa käsiteltyyn referenttien määrään: kun referenttejä on tarinassa vain kaksi (poika ja lumiukko), kertojalle avautunee mahdollisuus viitata kertaalleen esiteltyihin ja näin ollen vastaanottajalle tuttuihin referentteihin pelkällä konstruoidulla toiminnalla ilman erillistä referentin ilmipanemista. Lumiukon toimintaa konstruoidessa voidaan ilmaisun osana hyödyntää esimerkiksi hämmästyntä yleisilmettä (kun lumiukolle kaikki on uutta), kun taas esimerkiksi nopeampi viittomistyyli (pojan innostunut olemus) puolestaan antaa riittävän vihjeen vastaanottajalle referentin vaihtumisesta lumiukosta poikaan (ks. kuvio 12, luku 4.3.1). Kysymykseksi kuitenkin jää, kuinka paljon referentin aktivaatiostatuksella, referenttien kokonaismäärällä ja kontekstilla on tosiasiallisesti vaikutusta siihen, milloin ilmaisu on vastaanottajan näkökulmasta riittävän saavutettava. Koska tämän tutkimuksen otanta on varsin pieni, eikä kehystämisen strategioita ole havainnoitu suhteessa referentin

aktivaatiostatukseen, tarvitaan lisää tutkimusta siitä, millaisissa tilanteissa konstruoidun toiminnan sisältämä referentiaalisuus riittää tekemään ilmaisusta vastaanottajalle saavutettavan.

Tekstilajin on itsessään todettu vaikuttavan konstruoidun toiminnan käyttöön, sillä tarinoinnissa konstruoidun toiminta on yleisempää kuin asiakeskustelussa (Puupponen ym. 2022). Yhtenä syynä tälle saattaa olla se, että konstruoitu toiminta on opittava taito (Puupponen & Kanto 2024: 19). Viittojille on toisin sanoen voinut muodostua käsitys siitä, millainen tarinankerronnan tyyli on ja millaisia kielellisiä piirteitä siihen sisältyy (ks. myös Jantunen 2023). Elisitointitarinoiden juonellinen muoto itsessään voi muokata viittojen välistä ilmaisua samantyylliseen suuntaan ja olla syynä siihen, että konstruoidun toiminnan kehystämisen strategiat näyttäytyvät viittojen välillä suhteellisen samankaltaisina. Tämän tutkimuksen perusteella näyttääkin siltä, että tarinakontekstin jotakuinkin vakiintunut muoto näkyy myös konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden valinnoissa, sillä keskustelukontekstissa konstruoitua toimintaa ja sen kehystämisen strategioita käytetään tarinakontekstia varioivammin.

Toisaalta tuloksissa voidaan nähdä viittojen välillä myös tarinakontekstissa variaatiota sekä konstruoidun toiminnan ja sen kehystämisen määrissä (kuvio 11), että siinä, kuinka eri strategioita ilmaisussa käytetään (kuvio 9). Jantusen (2023) mukaan variaatio viittojen välillä kertoo konstruoidun toiminnan hämärärajaisuuden lisäksi siitä, että kyseessä on diskurssistrategia, jonka käyttö on aina yksilölle valinnaista. Valinnaisuuden myös konstruoidun toiminnan kehystämisen kohdalla havaitsi työryhmänsä kanssa Cormier (2013: 132.), sillä konstruoitu toiminta ei heidän tutkimuksessaan toteutunut aina tuttujen referenttien kohdalla kehystämättömänä (ks. luku 2.2). Valinnaisuuden puolesta puhuvat myös tässä tutkimusaineistossa esiintyneet ilmaisut, joissa konstruoitu toiminta yhdistyy erilaisten referentiaalisten kielellisten elementtien kanssa (esim. osoittavat ja kuvailevat predikaatit, näkymätön surrogaatti, body partitioning) ja jotka mahdollistavat sen, että konstruoitu toiminta voidaan toteuttaa joko kehystettynä tai kehystämättömänä. Tämä näyttää tukevan myös Cormierin ja työryhmän (2013: 132) havaintoa siitä, että kehystämisen strategioiden käyttö on viittojalle valinnaista.

Se, että konstruoituun toimintaan on mahdollista yhdistellä erilaisia referentiaalisia kielellisiä rakenteita (kuten edellä mainitut esimerkit) vaikuttaa kertojalle taloudellisilta ja vastaanottajalle saavutettavalta. Kun referentti voidaan ilmaista keholla kuvaten, ei eksplisiittiselle referentille ilmipanemiselle ennen konstruoidun toiminnan alkamista aina ole tarvetta. Näin näyttää olevan myös de-leksikalisaation (ks. luku 2.1) kohdalla. Kun leksikaalista viittomaa on mahdollista muokata kuvailevampaan suuntaan, ei referenttiä ennen konstruoidun toiminnan alkamista tarvitse erikseen nominaalilausekkeella ilmipanna. Esimerkkinä tästä toimii kuvion 15 leksikaalinen viittoma HIRVI, jonka muokkaaminen osaksi konstruoitua toimintaa mahdollistaa sen,

että yhdellä viittomalla luodaan lausemainen kokonaisuus, joka kertoo eksplisiittisesti sen, mitä tapahtuu ja kenelle: ”(Hirvi) pysähtyy-sarvien-painuessa-alas”.

Apuna viestin välittymiselle toimii aina myös ihmisen peruslogiikka: kun esimerkiksi lasipurkin sisällä olevaan olioon viitataan, on kyseessä todennäköisemmin sammakko kuin koira (Hodge ym. 2019: 50). Peruslogiikka helpottanee myös juuri kuvailevien viittomien referentiaalisuuden hahmottamista: nelijalkaiseksi kuvattu toimija tulkitaan eläimeksi, kun taas kahdella jalalla etenevä hahmo ihmismäiseksi. Saavutettavuutta voidaan siis lisätä myös valitsemalla ilmaisuun esimerkiksi kaksijalkainen hahmo (ks. luku 4.3.1 kuva 14b), joka automaattisesti viittaa ihmismäiseen, kahdella jalalla kulkevaan referenttiin, tai esimerkiksi hirvestä ja pojasta puhuttaessa RATSASTAA-viittomaa hyödyntämällä (ks. luku 4.3.3 kuva 18b). Erillistä referentin ilmipanemista ennen konstruoidun toiminnan alkamista ei välttämättä tällöin tarvita, sillä kuvaileva predikaatti kertoo referentit ja ilmaisu on vastaanottajalle kognitiivisesti saavutettava.

Siinä missä tarina tekstilajina saattaa ajaa ilmaisua viittojen välillä tietyiltä osin samankaltaiseen suuntaan, tuntuu se samaan aikaan sallivan myös hämärärajisempien ilmaisujen käytön. Näistä esimerkkeinä toimivat luvun 4.3.3 poiminnat, joissa kielellisiä elementtejä yhdistelemällä konstruoidun toiminnan referentit ovat vastaanottajalle eksplisiittiset, vaikka ilmaisuja ei yksiselitteisesti voida luokitella tiettyyn kehystämisen strategiaan kuuluvaksi. Koska tiedossa on, että tarinankerronta saattaa jo lähtökohtaisesti houkuttaa ilmaisua kuvailevampaan suuntaan (Ferrara ym. 2023: 616), saavat edellä mainitut esimerkit pohtimaan, voisiko tämä olla osasyynä myös kehystämättömien konstruoidun toiminnan esiintymien määrään. Onko niin, että tarinointi sallii jo lähtökohtaisesti vapaammat ilmaisun rakenteet, jolloin kielellä leikitely mahdollistuu?

5.2 Keskusteluaineisto

Tämän tutkielman keskusteluaineiston konstruoidun toiminnan esiintymistä kehystämättömiä (ZeroNP CA) oli keskimäärin 55,7 prosenttia. Vastaava luku Bredelin (2022: 86) keskusteluaineistossa oli 67 prosenttia. Tässä tutkimuksessa keskusteluaineistossa konstruoitu toiminta kehystettiin vierekkäisellä viittauksella (NP CA) noin 35-prosenttisesti ja ei-vierekkäisellä viittauksella (NP...CA) 5,2-prosenttisesti. Kuten tarina-aineistossa, myös keskusteluissa Bredeli (2022) ilmoittaa vierekkäiset ja ei-vierekkäiset (NP CA+NP...CA) viittaukset kehystettyjen ilmausten yhteenlaskettuna osuutena, joka on 32,9 prosenttia (Bredeli 2022: 86). Tästä laskettuna keskusteluaineiston vierekkäisten viittausten (NP CA) osuudeksi saadaan noin 27 prosenttia ja ei-vierekkäisten (NP...CA) 5,8 prosenttia. Tämän maisterintutkielman ja Bredelin (2022)

tukimustulosten voidaankin todeta keskusteluaineiston osalta olevan varsin samansuuntaisia.

Kun koko aineiston keskimääräisten osuuksien sijaan tarkastellaan yksilökohtaista kehystämisen strategioiden jakaumaa (kuvio 10), voidaan huomata variaation olevan keskusteluaineistossa yksilöiden välillä suurta. Tätä kuvastaa se, että yksi viittojista (viittoa 6) tuottaa koko dialogin aikana vain kolme konstruoidun toiminnan ilmaisu (taulukko 2), joista jokainen on kehystämätön (ZeroNP CA). Hänen kohdallaan kehystämättömien konstruoidun toiminnan esiintymien osuus keskusteluaineistossa on siis 100 prosenttia, vaikka hän tuottaa ilmaisussaan konstruointia toimintaa melko vähän. Viittoa 5 puolestaan, joka tuottaa konstruoidun toiminnan ilmauksia eniten (kuvio 11), kehystää niitä vierekkäisellä viittauksella (NP CA) lähes 66-prosenttisesti. Hänen ilmaisussaan kehystämättömiä esiintymiä (ZeroNP CA) on vain noin 28 prosenttia. Kuudesta viittoista neljällä kehystämättömien (ZeroNP CA) ilmausten suhteellinen osuus on keskusteluaineistossa suurin, kun kahdella viittoista vierekkäisen viittauksen (NP CA) kategoria näyttäytyy suurimpana. Selityksenä saattaa olla jo aiemmin mainitut tekstilajin normit – keskustelussa konstruointia toimintaa voidaan käyttää vapaammin, sillä dialogi ei ole tekstilajina niin strukturoitu kuin tarina. Keskustelutilanteessa viitotjat vuorottelevat tarinankerrontaa (jossa yksi viittoa viittoa tarinan kutakuinkin keskeytyksettä) enemmän ja kommentointi puolin ja toisin on vilkkaampaa. Aiheet ja referentit saattavat tästä syystä vaihtua tarinaan verrattuna useammin, kun keskustelu kulkee vapaasti. Mikäli referenttejä on monia tai ne vaihtuvat tiuhaan, on ilmaistava eksplisiittisemmin (nominaalilausekkeella), kuka kulloinkin on kyseessä. Jos taas konstruoidun toiminnan referentti on koko ajan viittoa itse, tietää vastaanottaja, kuka konstruointava hahmo on, jolloin myös kehystämätön konstruointi toiminta mahdollistuu. Keskusteluaineistojen sisällölliset erot voivat siis myös olla osasyynä viittojen välillä näyttäytyvään konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden variaatioon.

Koska keskusteluaineiston aiheeksi oli annettu työ ja harrastukset, viitotjat kuvasivat usein omaa toimintaansa, jolloin konstruoidun toiminnan kehystäminen tapahtui osoituksella itsen. Keskusteluaineistossa yleisin tapa referentin määrittelyyn kehystetyissä konstruoidun toiminnan ilmaisuissa olikin juuri viittojaan itseensä kohdistama pronominaalinen osoitus. Tarina-aineistossa leksikaalisin viittomin ilmaistuihin referentteihin (poika, lumiukko, sammakko, koira) verrattuna osoitus itsen vaikuttaa kevyeltä. Voisiko itsen kohdistuvan osoituksen keveys olla syy sille, että keskusteluaineistossa ilmipantujen referenttien määrä on tarina-aineistoon verrattuna suurempi? Toisaalta kertojan kuvatessa omaa toimintaansa ei tarvetta referentin jatkuvalla ilmipanemiselle välttämättä ole, sillä vastaanottaja tietää, kuka esitettävä toimija on. Tämä mahdollistaa sen, että konstruointia toimintaa voidaan tuottaa myös kehystämättä, mikä saattaa osaltaan selittää keskusteluaineiston ja tarina-aineiston välistä suhteellisen pientä eroa konstruoidun toiminnan kehystämättömien

esiintymien välillä (kuvio 8). Jatkossa pronominaalisten osoitusten vaikutusta valituihin konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioihin tuleekin tutkia tarkemmin.

Pronominaalisten osoitusten lisäksi aineistossa esiintyi myös niin kutsuttuja geneerisiä osoituksia. Kuviossa 16 (ks. luku 4.3.1) näkyy Nordlundin (2019: 18) tutkimuksessaan havainnoima ilmiö, jossa konstruointua toimintaa voidaan käyttää agentin näkyväksi tekemiseen ilman, että agentin identiteettiä spesifisti ilmaistaan. Vastaanottaja tulkitsee viittojan itseensä kohdistaman osoituksen geneeriseksi, vaikkei nykypäivän kuuroja (joihin ilmaisussa viitataan) eksplisiittisesti referenttinä ilmaistakaan. Vaikka kehystämisen strategioiden näkökulmasta ilmaisu on kehystämätön, mahdollistaa konteksti sen, että vastaanottaja tulkitsee viittojan itseensä kohdistaman osoituksen geneeriseksi. Rakenne on varsin mielenkiintoinen, sillä kehystämättömän konstruoidun toiminnan sisällä tapahtuva viittaus konstruoidun toiminnan referenttiin on vastaanottajalle eksakti, vaikkei tekijää eksplisiittisesti ilmipanna missään ilmaisun vaiheessa. Geneeriset ilmaisut saattavat osaltaan olla lisäämässä keskusteluaineiston kehystämättömien ilmaisujen määrää ja selittää keskusteluaineiston ja tarina-aineiston kehystämättömien esiintymien verrattain pientä eroa.

Yhtenä syynä sille, että keskusteluaineistossa konstruoidun toiminnan kehystäminen tapahtuu ilmipannun tekijän avulla tarina-aineistoa useammin, saattaa olla se, että dialogin aiheet käsittelevät suurilta osin ihmisten (isä, äiti, työnantaja, lääkäri, jne.) toimintaa. Kun referentit ovat keskenään samankaltaisia, on ne ilmaistava vastaanottajalle täsmällisemmin (Bredeli 2022: 94). Siinä missä tarinakontekstissa esimerkiksi koiraan tai lumiukkoon voinee vastaanottajalle ymmärrettävällä tavalla viitata referenttiä ilmipanematta vain esittämällä hahmon piirteitä, kahden ihmishahmon vuorovaikutusta kuvatessa saattaa olla olennaista ilmaista selkeämmin, milloin vuorossa on esimerkiksi työnantaja ja milloin työntekijä. Keskustelussa referenttien määrä voi myös nousta suureksi, mistä syystä kulloinenkin tekijä on ilmaistava vastaanottajalle strukturoituun tarinaan verrattuna eksplisiittisemmin (Cormier ym. 2023: 135; Bredeli 2022: 94). Tällä varmistetaan, että kognitiivinen saavutettavuus säilyy.

Tämän tutkimusaineiston perusteella näyttää siltä, että konstruoidun toiminnan kehystämisen keinoihin saattaa olla vaikutuksensa myös kielikontaktilla. Muutama viittoja kehystää konstruoidun toiminnan ei-vierekkäisellä viittauksella (NP...CA), jossa ilmipannun tekijän ja konstruoidun toiminnan väliin sijoittuu suomen kielelle tyypillinen rakenne. Näin on esimerkiksi kuviossa 17 (ks. luku 4.3.2), jossa ilmipannun tekijän ja konstruoidun toiminnan välissä voidaan nähdä hämmästyttäviä määrittelevä adverbiaalimainen rakenne KAMALA: "Minä kamalan yllätynyt en-ole.". Koska koulutustaustan vaikutus konstruoidun toiminnan käyttöön (Puupponen ym. tulossa: 1) on todettu, voidaanko olettaa, että keskustelukumppaneiden kielivalinnat heijastuvat myös vuorovaikutustilanteessa toisiinsa? Näkyykö viittojen kielessä kuvion 17 kaltaisia suomen kielelle tyypillisiä rakenteita enemmän, mikäli molemmilla vuorovaikuttajilla on vahva suomen kielen taito ja esimerkiksi korkea-asteen koulutus? Mielenkiintoista olisi jatkossa tutkia, onko keskustelukumppanilla vaikutusta

tämänkaltaisiin kielellisiin valintoihin. Tämän tutkimuksen perusteella yksilöiden kielellisten piirteiden tarkastelussa sosiolingvististen näkökohtien huomioiminen näyttää joka tapauksessa kiistattomana.

Selkeänä erona tarinoiden ja keskusteluiden välillä näkyy vuorovaikutustilanteen dialogisuus. Siinä missä tarina-aineistossa yksi viittoja tuottaa yhtäjaksoisen kokonaisuuden ja toinen ”vain” vastaanottaa, keskusteluaineistossa viittojat vuorottelevat, kommentoivat ja rakentavat vuorovaikutustilannetta yhdessä. Jatkossa mielenkiintoista olisi tarkastella, voiko konstruoidun toiminnan kehystäminen toteutua yhteistyössä niin, että toinen vuorovaikuttajista määrittelee referentin eksplisiittisesti ja toinen jatkaa toteuttamalla konstruoidun toiminnan ilman kehystämistä. Onko mahdollista, että konstruoidun toiminnan kehystäminen tapahtuu vuorovaikuttajien yhteistyönä? Koska tässä tutkimuksessa keskityttiin viittojaparien kohdalla usein vain toiseen viittojaan, ei vuorovaikutustilanteita havainnointu riittävän kokonaisvaltaisesti. Tulevaisuudessa kehystämisen strategioita tuleekin tarkastella siten, että koko vuorovaikutustilanne otetaan analyysissä huomioon.

5.3 Kehystämisen strategioista yleensä

Erona sekä Cormierin ja työryhmän (2013) että Bredelin (2022) konstruoidun toiminnan kehystämisen tutkimuksiin, tässä maisterintutkielmassa konstruoidun toiminnan eri astetyypit (ks. luku 2.1) on jo annotointivaiheessa huomioitu. Syynä tähän on tutkimusaineisto, jossa konstruoidun toiminnan annotoinnit olivat valmiina. Vaikka ensimmäisessä konstruoidun toiminnan kehystämisen tutkimuksessaan Cormier ja kumppanit (2013) eivät ole huomioineet konstruoidun toiminnan asteita, myöhemmässä tutkimuksessa (Cormier ym. 2015) kuitenkin todetaan, että konstruoidun toiminnan asteiden määrittely saattaa helpottaa ilmiön tunnistamista: kun astetyypit määritellään käytettyjen artikulaattorien määrän kautta, tulee ilmiön kevyimmätkin muodot havainnoitua (Cormier ym. 2015: 174). Erot tämän maisterintutkielman ja Cormierin ja työryhmän (2013) sekä Bredelin (2022) tutkimustulosten välillä saattavat siis osin selittyä sillä, että tässä tutkimuksessa kevyimmätkin konstruoidun toiminnan asteet on huomioitu. Astetyypit saavat myös pohtimaan, millainen korrelaatio niillä voi konstruoidun toiminnan kehystämiseen olla. Vaikuttaako kehystämisen strategian valintaan se, kuinka vahvasti esitettävän hahmon roolissa kulloinkin ollaan?

Sen lisäksi, että diskurssistrategian käyttö on tekstilajikohtaista ja aina valinnaista, vaikuttavat konstruoidun toiminnan käyttöön myös sosiolingvistiset syyt. Kysymykseksi nouseekin, kuinka paljon esimerkiksi viittojen keskinäinen tuttuus vaikuttaa heidän ilmaisuunsa. Koska aineistossa esiintyvät viittojaparit olivat toisilleen entuudestaan tuttuja, saattavat konstruoidu toiminta ja sen kehystämisen strategiat tässä tutkimuksessa näyttäytyä erilaisina verrattuna siihen, että keskustelukumppani

olisi vieras. Valikoituuko tutun keskustelukumppanin kanssa kieleen mahdollisesti ilmaisia, joita ei vieraan vastaanottajan kanssa käyttäisi? Olisiko ilmaisu referenttien suhteen eksaktimpaa, jos ei voisi olla varma, millainen viittaus kulloinkin on vastaanottajan näkökulmasta riittävä? Vuorovaikuttajien tausta tuleekin ottaa jatkossa huomioon konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden tutkimuksessa.

Tämän maisterintutkielman aineistosta nousseet esimerkit saavat pohtimaan, mitä kehystämisen suomalaisen viittomakielen kontekstissa lopulta on. Saavutettavuuden näkökulmasta viittomakielten visuaalis-spatiaalinen modaliteetti tuntuu vahvuudelta: kun asiat voidaan luoda näkyviin ja referentit suoraan suhteissa toisiinsa, mahdollistuu vastaanottajalle saavutettavat ja tuottajalle kevyet ilmaisutavat. Eri artikulaattorit ja viittomatilan hyödyntäminen mahdollistavat jopa monen entiteetin samanaikaisen ilmaisemisen. Kysymykseksi jääkin, onko konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden perinteinen määritelmä viittomakielten kohdalla lopulta kattavin? Tämän tutkimusaineiston perusteella vaikuttaa kiistattomalta, että visuaalis-spatiaalinen viittomakieli mahdollistaa referenttien eksplisiittisen määrittelyn ilman, että kehystämistä sen perinteisessä merkityksessä tarvitaan. Cormierin ja työryhmän (2013) tutkimuksessa konstruoidun toiminnan kehystämisen strategiat kattavat vain sen, mitä tapahtuu ennen konstruoidun toiminnan alkamista. Olennaista olisi kuitenkin tarkastella myös sitä, millaisin keinoin konstruoidun toiminnan aikana referentin eksplisiittinen ilmaiseminen on mahdollista.

Vaikka Cormierin ja työryhmän (2013) kehystämisen tutkimus antaa hyvät lähtökohdat konstruoidun toiminnan kehystämisen havainnointiin, tuntuu luokittelu monikerroksisen kielen tarkasteluun lopulta rajalliselta. Puhuttujen kielten tutkimuskentältä viittomakieleen sovellettu lähestymistapa ei kata visuaalisen kielen kaikkia ulottuvuuksia. Siinä missä ymmärrys konstruoidun toiminnan tutkimuksen edetessä ilmiön hämärärajaisuudesta kasvaa, tulee jatkossa tarpeelliseksi laajentaa myös kehystämisen strategioiden luokittelutapoja ja tehdä se viittomakielten kerroksellisuus sekä yksilölliset ilmaisutavat huomioiden.

5.4 Työn validiteetti ja reliabiliteetti

Tämän tutkimuksen aineistona hyödynnettiin ShowTell-projektissa käytettyä konstruoidun toiminnan tutkimuksen materiaalia, joka on otanta suomalaisen viittomakielen korpusaineistojen tarina- ja keskusteluosioista. Aineisto sisälsi kuuden viittojan tallenteet, joissa suomenkieliset käännökset ja konstruoidun toiminnan annotoinnit astetyyppineen olivat valmiina. Nämä helpottivat maisterintutkielman toteuttamista ja olivat osaltaan parantamassa työn luotettavuutta. Tämän lisäksi tutkimuksen vaiheet ja käytetyt menetelmät on pyritty kuvaamaan työhön niin selkeästi, että tutkimus on tarvittaessa toistettavissa. Toistettavuuden katsotaan olevan yksi luotettavan

tutkimuksen mittareista (Kalaja, Alanen & Dufva 2011: 21, Metsämuuronen 2003: 3). Lisäksi korpusaineistojen käyttö mahdollistaa viittomakielten vertailun ja vahvistaa tutkimuksen ja aidon kielenkäytön välistä yhteyttä. (Johnston & Schembri 2013: 5).

Tutkimuksessa tarkastellut kuusi viittojaa ovat äidinkieleltään viittomakielisiä ja he kaikki kuuluivat aineiston keräämishetkellä ikäryhmään 30–50-vuotiaat. Ikäryhmärajaus tehtiin, jotta saadut tulokset olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia, sillä aiempien tutkimusten perusteella (esim. Puupponen ym. 2022) viittojan ikä on yksi tekijä siinä, paljonko konstruotua toimintaa ilmaisussa ylipäätään käytetään. Vertailua varten tutkimusaineistoon valittiin mukaan tarinat ja keskustelu, sillä myös tekstilajin on todettu vaikuttavan konstruoidun toiminnan määrään (esim. Ferrara ym. 2023; Puupponen ym. 2022). Otoksen rajaamisella pyrittiin lisäämään aineiston osuvuutta, mikä omalta osaltaan parantaa tutkimuksen validiteettia (Kalaja ym. 2011: 21). Selkeät tutkimuskysymykset ovat tutkimuksen kannalta olennaisia, sillä ne toimivat tutkimuksen toteutuksen, tulosten analyysin ja tulkinnan perustana (Kalaja ym. 2011: 13). Vaikka tämän työn tutkimuskysymykset perustuivat aiempiin tutkimuksiin ja niiden perusteella luotuihin hypoteeseihin, tutkimuskysymysten lopullinen muoto vaikiintui tutkimuksen aikana. Tämä mahdollisti sen, etteivät tutkimuskysymykset ohjanneet analyysiä ja tulkintaa tiettyyn suuntaan. Liian voimakas ennako-oletuksista kiinni pitäminen saattaa olla ongelma aineiston analyysille (Metsämuuronen 2003: 195) ja voi vääristää tuloksia.

Tutkittavan ilmiön kuvaaminen ja analysoiminen määrällisenä, tilastollisten analyysien hyödyntäminen, sekä taulukot ja kuviot lukeutuvat määrällisen tutkimuksen piiriin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena puolestaan on tietyn ilmiön ymmärtäminen esimerkiksi vuorovaikutustilanteita tarkastelemalla. (Kalaja ym. 2011: 19.) Tässä maisterintutkielmassa laadullista tutkimusta tapahtui jo konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden annotaatioita tehdessä, sillä ilmausten luokittelu vaati ilmiön ymmärtämistä ja sen laadullista havainnointia. Määrällistä tutkimusta hyödynnettiin, kun tehtyä luokittelua tarkasteltiin ja vertailtiin numeerisina tietoina, jotka muutettiin taulukoiksi ja kuvioiksi. Laadulliseen tutkimukseen palattiin aineistosta nousseiden esimerkkien analyysissä ja kahden eri tekstilajin vertailussa. Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen yhdistäminen soveltui tutkimuksen toteuttamiseen ja teki tarkastelusta monipuolisemman, kun määrällisiä tuloksia voitiin pohtia suhteessa laadullisiin syihin.

Koska konstruoitu toiminta on ilmiönä hämärärajainen, ei Cormierin ja tutkimusryhmän (2013) kolmeen varsin tarkkarajaiseen kategoriaan (ks. luku 2.3) luokittelu ollut yksiselitteistä. Työn voikin todeta perustuvan konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden luokittelun osalta hyvin subjektiiviseen käsitykseen. Koska tutkijan ymmärrys todellisuudesta on läsnä kaikessa ja vaikuttaa siihen, millaisia menetelmiä hän käyttää ja millaisia tutkimustuloksia hän saa (Metsämuuronen 2003: 222) olisi subjektiivisuuden vähentämiseksi myös luokittelun ja analyysin

voinut toteuttaa yhdessä useamman kielentutkijan kanssa. Näin toimittuna työ olisi myös tältä osin luotettavampi.

Työn luotettavuutta parantaa kuitenkin se, että saadut tulokset ovat jokseenkin linjassa muiden konstruoidun toiminnan kehystämisen tutkimusten (Cormier ym. 2013, Bredeli 2022) kanssa, ja mahdolliset syyt erojen taustalla on pyritty pohdinnassa käsittelemään kattavasti. Koska suomalaisessa viittomakielessä ei varsinaista konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioihin keskittyvää tutkimusta ole tehty, voidaan tämän työn todeta antavan mahdollisille jatkotutkimuksille hyvän pohjan.

6 LOPUKSI

Tämän maisterintutkielman tavoitteena oli kuvata konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioita suomalaisen viittomakielen tarina- ja keskusteluaineistossa. Ilmiön yleistasoisen tarkastelun lisäksi tuloksia havainnoitiin myös viittojen välinen variaatio huomioiden. Koska konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioihin keskittyvää tutkimusta ei suomalaisessa viittomakielessä ole aiemmin tehty, käytettiin työn pohjana Cormierin, Smithin ja Zwetsin (2013) tutkimuksessaan kehittämää konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioiden luokittelua. Siinä kehystämisen strategiat on jaettu kolmeen: vierekkäiseen viittaukseen (NP CA), jossa konstruoidun toiminnan referentti ilmipannaan nominaalilausekkeella ennen konstruoitua toimintaa; ei-vierekkäiseen viittaukseen (NP...CA), jossa mikä tahansa kielellinen rakenne sijoittuu nominaalilausekkeella ilmipannun referentin ja konstruoidun toiminnan väliin; sekä nominaalilausekkeen omissioon (ZeroNP CA), jossa konstruoidun toiminnan referenttiä ei ennen konstruoitua toimintaa ilmipanna. Koska tiedossa oli, että tekstilaji vaikuttaa konstruoidun toiminnan määrään (esim. Ferrara ym. 2023; Puupponen ym. 2022), valittiin tutkimukseen kaksi tekstilajia: tarinat ja keskustelu. Näin saadut tulokset antavat konstruoidun toiminnan kehystämisen keinojen lisäksi tietoa myös siitä, vaikuttaako tekstilaji siihen, millaisia viittaustapoja suomalaisessa viittomakielessä konstruoidun toiminnan referentteihin valitaan. Tämän lisäksi tutkimuksen otanta rajattiin ikäryhmään 30–50-vuotiaat, sillä myös viittojen iän on todettu olevan konstruoidun toiminnan määrään vaikuttava tekijä (esim. Puupponen ym. 2022: 33).

Tulosten mukaan kaikkia kolmea kehystämisen strategiaa esiintyy suomalaisessa viittomakielessä sekä tarina- että keskusteluaineistossa. Tarinakontekstissa kaikki viitot käyttivät konstruoidun toiminnan kehystämisen strategioita jokseenkin samankaltaisesti niin, että suhteellisesti eniten konstruoitu toiminta toteutui kehystämättä (ZeroNP CA), toiseksi eniten sitä kehystettiin vierekkäisellä viittauksella (NP CA) ja vähiten ei-vierekkäisellä viittauksella (NP...CA). Myös keskusteluaineistossa kehystämättömien esiintymien (ZeroNP CA) suhteellinen osuus oli suurin,

strategioiden luokittelutapoja ja tehdä se viittomakielten kerroksellisuus, yksilölliset ilmaisutavat, sekä vuorovaikutustilanne huomioiden. Suomalainen viittomakieli näyttää mahdollistavan sen, ettei konstruoidun toiminnan kehystämistä sen perinteisessä merkityksessä välttämättä aina tarvita.

LÄHTEET

- Bredeli, Johanne Helle 2022: *Framing of Constructed Action in Elicited Narratives and Conversational Narratives in Norwegian Sign Language*. Masters Thesis, Department of Linguistic and Scandinavian Studies. – https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/stipend/2022/bredeli_masteroppgave_2022.pdf 10.5.2024.
- Briggs, Raymond 1978: *The Snowman*. London: Hamish Hamilton.
- Clark, Herbert H., & Gerrig, Richard J. 1990: Quotations as demonstrations. – *Language*, 66(4), 764-805.
- Cormier, Kearsy, Smith, Sandra & Sevcikova Sehyr, Zed 2015: Rethinking constructed action. – *Sign Language & Linguistics* 18 (2), s. 167-204.
- Cormier, Kearsy, Smith, Sandra & Zwets, Martine 2013: Framing constructed action in British Sign Language narratives. – *Journal of Pragmatics* 55. s. 119-139.
- Crasborn, Onno & Sloetjes, Han 2008: Enhanced ELAN functionality for sign language corpora. Proceedings of LREC 2008, Sixth International Conference on Language Resources and Evaluation.
- Dudis, Paul G. 2004: Body partitioning and real-space blends. – *Cognitive Linguistics*, 15(2), 223-238.
- Enfield, N.J. 2013: Reference in Conversation. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The Handbook of Conversation Analysis* s. 443-454. UK: Wiley-Blackwell.
- Ferrara, Lindsay, Anible, Benjamin, Hodge, Gabrielle, Jantunen, Tommi, Leeson, Lorraine, Mesch, Johanna & Nilsson, Anna-Lena 2023: A cross-linguistic comparison of reference across five signed languages. – *Linguistic typology*, 27(3) s. 591-627.
- Ferrara, Lindsay & Johnston, Trevor 2014: Elaborating Who's What: A Study of Constructed Action and Clause Structure in Auslan (Australian Sign Language). – *Australian Journal of Linguistics* 2014 Vol. 34, No. 2, s. 193-215.
- Frederiksen, Anne Therese 2019: *Referential Cohesion in American Sign Language: Modality-Specific and Modality-General Influences*. UC San Diego.
- Hodge, Gabrielle, Barth, Danielle & Reed, Lauren W. 2023: Auslan and Matukar Panau: A modality-agnostic look at quotatives. – *Language Documentation & Conservation Special Publication No. 12 Social Cognition Parallax Interview Corpus (SCOPIC)* toim. Danielle Barth & Nicholas Evans. s. 85-125.
- Hodge, Gabrielle, Ferrara, Lindsay N. & Anible, Benjamin D. 2019: The semiotic diversity of doing reference in a deaf signed language. – *Journal of Pragmatics* 143, s. 33-53.
- Hoffrén, Noora 2019: *Kuvailevien viittomien ja konstruoidun toiminnan yhteispeli*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- Jantunen, Tommi 2017: Constructed action, the clause and the nature of syntax in Finnish Sign Language. – *Open Linguistics* 3, s. 65-85.
- Jantunen, Tommi 2018: Viittomakielet hybridisysteeminä – Hämärärajaisuus ja epäkonventionaalisuus osana viittomakielten rakennetta. – *Puhe ja kieli*, 38 (3) s. 109-126.
- Jantunen, Tommi 2023: Kieli on muutakin kuin puhetta: ei-äänellinen merkityksenvälitys ja viittomakielet osana kieli-ilmiota. – L. Kanto, M. Toivola,

- A. Martikainen, I. Savolainen, & E. Vastamäki (toim.), *Kieli elämän eri vaiheissa: näkökulmia kielen moninaisuuteen* s. 9-21. Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys ry. Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisuja, 55.
- Jantunen, Tommi, De Weerdt, Danny, Burger, Birgitta, & Puupponen, Anna 2020: The more you move, the more action you construct: a motion capture study on head and upper-torso movements in constructed action in Finnish Sign Language narratives. – *Gesture*, 19(1), 76-101.
- Johnston, Trevor & Schembri, Adam 2013: Corpus analysis of sign languages. – C.A. Chapelle (toim.), *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Blackwell Publishing.
- Kalaja, Paula, Alanen, Riikka & Dufva, Hannele (toim.) 2011: *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas*. Helsinki: Finn Lectura.
- Mayer, Mercer 1969: *Frog, Where Are You?* New York: Dial Press.
- McGregor, William 1994: The grammar of reported speech and thought in Gooniyandi. – *Australian Journal of Linguistics* 14, 63–92.
- Metsämuuronen, Jari 2003: *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp.
- Metzger, Melanie 1995: Constructed dialogue and constructed action in American Sign Language. – Lucas, Ceil (toim.), *Sociolinguistics in Deaf communities*, s. 255–271. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Nordlund, Sanna 2019: Agent defocusing in two-participant clauses in Finnish Sign Language. – *Glossa: a journal of general linguistics*, 4(1), 1-27.
- Perniss, Pamela M. 2006: Achieving spatial coherence in German Sign Language narratives: the use of classifiers and perspective – *Lingua* 117(7) s.1315–1338.
- Pitkänen, Milla 2021: *Konstruoidun toiminnan funktiot*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos.
- Puupponen, Anna 2019: *Understanding Nonmanuality – A Study on the Actions of the Head and Body in Finnish Sign Language*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Puupponen, Anna, Hodge, Gabrielle, Anible, Benjamin, Salonen, Juhana, Wainio, Tuija, Keränen, Jarkko, Hernández, Doris & Jantunen, Tommi (Tulossa): Opening up Corpus FinSL: enriching corpus analysis with linguistic ethnography in a study of constructed action. Hyväksytty julkaistavaksi – *Linguistics: An Interdisciplinary Journal of the Language Sciences*.
- Puupponen, Anna & Kanto, Laura 2024: *Constructed action in the narrative tasks of children and adults using Finnish Sign Language*. Käsikirjoitus, lähetetty vertaisarviointiin helmikuussa 2024.
- Puupponen, Anna, Kanto, Laura, Wainio, Tuija & Jantunen, Tommi 2022: Variation in the use of constructed action according to discourse type and age in Finnish Sign Language. – *Language & Communication* 83, 16–35.
- Salonen, Juhana, Puupponen, Anna, Takkinen, Ritva & Jantunen, Tommi 2019: Suomen viittomakielten korpusta rakentamassa. – Jarmo Harri Jantunen, Sisko Bruni, Niina Kunnas, Santeri Palviainen, Katja Västi (toim.), *Proceedings of the Research data and humanities (RDHum) 2019 conference : data, methods and tools*, Studia Humaniora Ouluensia, 17. Oulu: Oulun yliopisto. s. 83–98.
- Shore, Susanna 2005: Referoinnista projektioon ja metapresentaatioon. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys*. s. 44–82 Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Showing and Telling in Finnish Sign Language.

<https://www.jyu.fi/en/projects/showtell-showing-and-telling-in-finnish-sign-language>. 10.5.2024.

Tannen, Deborah 1989: *Talking voices: Repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.

Winston, Elizabeth A. & Roy, Cynthia 2015: Discourse analysis and sign languages – Adam C. Schembri & Lucas Ceil (toim.), *Sociolinguistics and Deaf Communities*. s. 95–119. Cambridge: Cambridge University Press.